18- BOSAMA BAHSI
1- Hayizli Kadini Rizasi Olmadan Bosamanin Haram Kilinmasi, Kocasi Buna Muhalefet Ederse Talak Vaki' Olup Karisina Ricat Etmesi Kendisine Emrolunacagi Babi
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
2- Üç Talak Babi
3- Karisini Kendine Haram Edip de Bosamayi Niyet Etmeyan Kimseye Keffaret Vacib Olmasi Babi
Bu Rivayetlerden Su Faideler Çikarilmistir:
4- Kadinin Muhayyer Birakmanin Ancak Niyetle Talak Olacagi Babi
5- Îla, Kadinlardan Uzaklasma, Onlari Muhayyer Birakma ve (Eger Onun Aleyhinde Birbirleri Ile Anlasirlarsa) Ayeti Hakkinda Bir Bab
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
6- Üç Talakla Bosanan Kadina Nafaka Verilmemesi Babi
Hadisi Serif Su Hükümleri de Ihtiva Eder:
Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:
7- Talak-i Bain Iddeti Bekleyen Ile Kocasi Ölen Kadinlarin Ihtiyaçlari Için Gündüzün Disari Çikmalarinin Cevazi Babi
8- Kocasi Ölen Kadinla Diger Kadinlarin Iddetlerinin Dogurmakla Bitmesi Babi
9- Vefat Iddetinde Yas Tutmanin Vücubu, Bundan Baska Yerlerde Üç Günden Maada Yas Tutmanin Haram Kilinmasi Babi

18- BOSAMA BAHSI

Talâk lügatte : Bagi çözmek, salivermek mânâlarina gelir. Bu kelimeyi Araplar nikâhdan baska yerlerde (ifâl) babindan kullanirlar: «Atimi saldim» derler. Nikâhda ise (tef'îl) babindan kullanilir. «Filân karisini bosadi» denir.
Serîatte talâk: Hususî bir lâfizla nikâh kaydini kaldirmaktir. Hususî lâfizdan murâd : Arapçada (talâk) Türkçede (bosamak) maddelerinden yapilan sarih ve kinaye sözlerdir.
Talâkin: Sebebi, sarti, rüknü, hükmü ve mehâsini vardir.
Sebebi: Kari ile kocanin ahlâki birbirine uymadigi zaman hâsil olan kurtulus ihtiyacidir.
Esas itibariyle kadin bosamak memnû'dur. Çünkü o nikâh ni'metine .karsi bir küfrândir. Ancak zarurete mebnî bâzan mubah olur. Ashâb-i Kirâm'dan çok kadin bosadiklan rivayet edilenler hep zaruret ve ihtiyaç karsisinda talâka bas vurmuslardir. Zaruret yokken kadin bosamak küfran-i ni'met ve su-i edep oldugundan mekruhtur. Maamâfih bu bab-taki âyet ve hadîslerin mutlak vârid oluslarina bakarak ona mubah diyenler de olmustur.
Talâkin sarti: Kocanin âkil, balig ve uyanik olmasi; kadinin nikâha mahal yahud bosanmaya mahal sayilacak bir iddet içinde bulunmasidir.
Ruknü: Kadin bosamakta kullanilan sözdür.
Hükmü : Talâk-i ric'îde iddetin bitmesiyle, talâk-i bâinde ise derhal ayriligin vuku' bulmasidir.
Talâkin mehâsini yâni iyi taraflari : Kan ile kocanin dinî ve dünyevî bir takim nahos hallerden kurtulmalari, talâkin erkeklerin eline verilmesi ve üç defa mesru' olmasi gibi seylerdir. [1]
Talâk îkaa' i'tibariyle üç kisimdir: Ahsen-i talâk, talâk-i hasen ve talâk-i bid'î.
Ahsen-i talâk : Kadini cima' etmeksizin bir temizlik devresinde bir defa bosayip iddeti geçinceye kadar terk etmektir.
Hasen-i talâk: Içlerinde cima' bulunmayan üç tuhur yâni temizlik devresinde birer defa bosamaktir.
Talâk-i bid'î: Bir defada üç adet bosamaktir. Hayiz hâlinde bosamanin hükmü dahî budur.
Talâk vukuu i'tibariyle : Ric'î ve bâin olmak üzere iki nev'idir.

Talâk-i ric'î: Kadin bosamada kullanilan sarih yâni açik sözlerle yapilan talâktir.
Talâk-i bâin : Kinaye sözleriyle veya te'kîdli lâfizlarla yapilandir. Bunlarin tafsilâti fikih kitaplarmdadir.
Talâkin mesruiyyeti Kitab. Sünnet ve îcmâ-i ümmetle sabittir.
Kitabdan delili:
«Onlari iddet zamanlari bosayin.»
Ve: «Talâk ikidir» âyet-i kerîmeleridir.
Sünnetten delili bahsimizde görülecek hadîslerdir. Maamâfih talâk mubah olan seylerin en kotüsüdür. Ebû Dâvûd ile Ibni Mâce'nin rivayet ettikleri bir hadîste Resûlüllah (Saîlâtlahü Aleyhi ve Sellem) :
«Allah indinde helâlin en kötüsü talâktir.» buyurmuslardir.
Talâkin mesruiyyeti hususunda ümmetin ulemasi icmâ' etmislerdir.

1- Hayizli Kadini Rizasi Olmadan Bosamanin Haram Kilinmasi, Kocasi Buna Muhalefet Ederse Talak Vaki' Olup Karisina Ricat Etmesi Kendisine Emrolunacagi Babi

1- (1471) Bize Yahya b. Yahya et-Temîmî rivayet etti. Dedi ki: Mâlik b. Enes'e, NâfI'den dinledigim, onun da Ibni Ömer'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Ibni Ömer Resûlüllah (Sallallohü Aleyhi ve Sellem) zamaninda hayiz hâlinde karisini bosamis. Müteakiben Ömer b. Hattâb bunu Resûlüllah (SaUaltahü Aleyhi ve Sellem) e sormus. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) kendisine sunlari söylemis :
«Ona emret de karisina dönsün! Sonra kadin temizlenip ba'dehu hay-zini görünceye ve tekrar temizleninceye kadar onu terk etsin! Ondan sonra artik isterse nikâhinda tutar; dilerse yakinlik etmeden bosar. Iste» kadinlarin kendisi için bosanmasini Allah (Azze ve Ce/l) 'nIn emrettigi id-det budur.»

(...) Bize Yahya b. Yahya iîe Kuteybetü ve Ibni Runih rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. Kuteybe (Bize Leys rivayet etti) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Ley s b. Sa'd, NâfI'den, o da Abdullah'dan naklen haber verdi, dediler. Abdullah karilarindan birini hayiz hâlinde bir talâkla bosamis da Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) karisina ric'at etmesini, sonra kadini temizlenip onun yaninda ikinci bir hayiz görünceye kadar alikoymasini ve kadma o hayizdan temizleninceye kadar da mühlet vermesini kendisine emir buyurmus; sayet kadini bosamak isterse kadin temizlendigi vakit onunla cima' etmeden bosamasini, iste kadinlarin kendisi için bosanmasini Allah'in emrettigi iddetin bu oldugunu bildirmis.
îbni Rumh kendi rivayetinde sunu da ziyâde etti: «Abdullah bu mesele soruldugu vakit soranlara : Eger karini bir veya iki defa bosadi isen Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi'veSellem)hana iste bunu emretti. Üç defa bosadi isen baska kocaya varmadikça kadin sana haram olmustur. Hem karini bosaman hususunda sana verdigi emirde Allah'a âsî oldum; derdi.»
Müslim der ki: Leys «bir talâk» sözünde belleyisli davranmistir. [2]

2- (...) Bize Muhammed b. Abdülâh b. Nümeyr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah, Nâfi'den, o da îbni Ömer'den naklen rivayet etti. Ibni Ömer söyle demis:
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)zamaninda karimi hayiz halinde bosadim. Müteakiben (babam) Ömer bunu Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'e anlatmis da söyle buyurmuslar :
«Ona emret de karisina dönsün! Sonra onu temizlenip baska bir hayiz görünceye kadar terk etsin. Kadin temizlendigi vakit ya onu cima' etmeden bosasin yahud nikâhinda tutsun! Çünkü kadinlarin kendisi için bosanmasini Allah'in emrettigi iddet budur.»
Ubeydullah demis ki : «Nafi'a : Bosama ne oldu? dedim. Bir talâktir; onu saydi, dedi.»

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Ibni'l-Müsennâ'da rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdullah b. Idris, UbeyduUah'dan bu isnadla bunun benzerini rivayet etti. Ebû Bekr, UbeyduHah'in Nâfi'a söyledigi sözü zikretmedi.
Îbnil-Müsennâ kendi rivayetinde : «Ona dönsün» dedi; Ebû Bekr ise: «Ona müracaat etsin» tâbirini kullandi.

3- (...) Bana ZÜheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ismail, Eyyûb'dan, o da Nafi'den naklen rivayet etti ki, Ibni Ömer karisini hayiz hâlinde bosamis. Müteakiben Ömer (bunu) Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve SeUem)e sormus da kadina dönmesini, sonra ona baska bir hayiz görünceye kadar mühlet vermesini, sonra temizleninceye kadar (yine) mühlet vermesini emir buyurmus. Ondan sonra kadina yakinlik etmeden bosamasini, kadinlarin içerisinde bosanmasini Allah'in emrettigi müddetin bu oldugunu söylemis.
Artik Ibni Ömer kendisine hayiz halinde karisini bosayan bir adam (in hali) sorulunca su cevabi verirdi: «Eger onu bir veya iki defa bosadi isen gerçekten Resûlüllah (SallaUahü A leyhi ve Sellemj bana karima dönmemi, sonra diger bir hayiz görünceye kadar ona mühlet vermemi, sonra temizleninceye kadar (yine) mühlet vermemi, daha sonra ona yakinlik etmeden bosamami emretti. Sayet üç defa bosadi isen karini bosaman hususunda sana verdigi emirde Rabbine muhakkak isyan etmissin demektir. Karim da senden bâin olmustur.»

4- (...) Bana Abd b. Humeyd rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Yâkub b. Ibrahim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed yâni Zührî'nin kardesi oglu, amcasindan naklen rivayet etti. (Demis ki) : Bize SâHm b. Ab-diîlâh haber verdi ki, Abdullah b. Ömer sunlari söylemis :
Karimi hayiz halinde bosadim. (Babam) Ömer bunu Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Se!lem)'e anmis da Resu\ü\\a.h(Sal!aI!ahü Aleyhi ve Sellern) kizmis. Sonra söyle buyurmus :
«Ono emret de kadina dönsün! Tâ ki kadin, içerisinde bosodigi ha-yizdan baska yeni bir hayiz görsün; ondan sonra bosamak isterse onu hayzmdan temiz iken ve cima' etmeden bosasin! Iste Allah'in emrettigi vecîhle iddet için talâk budur.»
Abdullah karisini bir defa bosamis; bu da kadinin talâklarindan (biri) hesab edilmisti. Abdullah Resûlüllzh(SalhHahü Aleyhi ve Sellem) fin kendisine emrettigi vecihle karisina dönmüstü.

(...) Bana bu hadîsi Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Abdi Kabbih haber verdi. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Züheydî, Zühr.î'den hu isnadla rivayette bulundu. Yalniz o söyle dedi : «Ibni Ömer demis ki : Bunun üzerine ben karima ric'at ettim. Yapmis oldugum talâk da kadin için talâk sayildi.»

5- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebi Seybe ile Züheyr b. Harb ve Ibni Nümeyr rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekr'indir. (Dediler ki) : Bize Vekî' Süfyân'dan, o da ÂI-i Talha'nm âzâdlisi Muhammed b. Abdirrahmân'dan, o dy Sâîim'den, o da Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ibni Ömer karisini hayiz halinde bosamis. Müteakiben (babasi) Ömer bunu Resûlül-lah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e anmis da:
«Ona emret, karisina ric'at etsin! Sonra onu ya temizken yahud hâmile oldugu halde bosasin!» buyurmuslar.

6- (...) Bana Ahmecf b. Osman b. Hakîm el-Evdî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Mahled rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Süleyman yâni tbni Bilâl rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Abdullah b. Dînâr, Ibni Ömer'den naklen rivayet etti ki, Ibni Ömer karisini hayiz hâlinde bosamis.
«Ona emret, kadin temizlenip diger bir hayiz görünceye ve (ondan da) temizleninceye kadar ona ric'at etsin! Bilâhare bosasm, yahud nikâhi Müteakiben Ömer bunu Res\i\ul\ah(Sailaüafiü Aleyhi ve Sellem)'e sormus da: altinda tutsun!» buyurmuslar.

7- (...) Bana Aliyyü'bnü Hucr Es-Sa'di rivayet etti. (Dedi ki): Bize Ismail b. Ibrahim, Eyyûb;daii, o da Ibni

Sîrîn'den naklen rivayette bulundu. Ibni Sîrîn söyle demis: Kendisini itham etmedigim bir zât bana yirmi senedir su hadîsi rivayet eder durur :
Ibni Ömer karisini hayiz halinde iken bosamis da kendisine karisina dönmesi emir buyurulmus.
Ben râviyi itham etmiyor, fakat hadîsi de bilmiyordum. Nihayet Ebû Gallâb yûnus b. Cübeyr el-Bâhilî'ye rastladim. Bu zât Özü sözü saglam liri idi. Bana anlattigina göre kendisi Ibni Ömer'e sormus; o da karisini hayiz hâlinde bir defa rosadigim, sonra rîc'ata me'mur oldugunu rivayet etmis. Ebû Gallâb dedi ki, ben :
— Bu talâk senin aleyhine hesab edildi mi? diye sordum. Ibni Ömer:
— Ne demek, (insan) aciz gösterip ahmaklik etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi? cevâbini verdi.

(...) Bize bu hadîsi Ebu'r-Rabî ile Kuteybe dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) ; Bize Hammâd, Eyyûb'dan bu isnâdla bunun benzerini rivayet etti. Yalniz o: «Bunun üzerine Ömer Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) re sormus; o da kendisine emir buyurmus.» dedi.

8- (...) Bize Abdülvâris b. Abdissamed rivayet etti. (Dedi ki) : Bana babam, dedemden, o da Eyyûb'dan bu isnadla rivayette bulundu. O bu hadîste sunu da söyledi: «Müteakiben bu meseleyi Ömer Peygam-ber (Satlallahü Aleyhi ve Sel!em)'z sormus da ona oglunun karisina dönmesini, tâ ki onu cima' etmeksizin temiz oldugu halde bosamasini emretmis ve :
«Onu iddetinîn önünde bosar.» buyurmuslar.

9- (...) Bana Ya'kub b. Ibrahim ed-Devrakî, Ibni Uleyye'den, o da Yûnus'dan, o da Muhammed b. Sirîn'den, o da Yûnus b.- Cübeyr'den naklen rivayet etti. Yûnus b. Cübeyr sunu söylemis : Ibni Ömer'e : Bir adam hayiz halinde olan karisini bosayabilir mi? dedim. (Bana) su cevabi verdi :
— Abdullah b. Ömer'i tanir misin? Iste o karisini hayiz hâlinde bosadi. Bunun üzerine Ömer Veygamher(SaIfo!lahü Aleyhi ve Sellem) 'e giderek meseleyi ona sordu. Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem) ona:
«Kadin (temizlik) müddetini yenileyince/e kadar kendisine ric'at etsin!» emrini vermis.
Ben Ibni Ömer'e (tekrar) : «Bir adam karisini hayiz halinde iken bosarsa bu talâk sayilir mi?» diye sordum.
— Ne demek, (insan) âciz gösterip ahmakhk etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi? cevabini verdi.

10- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibni'l-Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Katâde'den rivayet etti. Demis ki: Ben Yûnus b. Ciibeyr'den dinledim. (Dedi ki) : Ibni Ömeri1 sunu söylerken isittim:
Karimi hayiz hâlinde iken bosadim. Bunun üzerine (babam) Ömer, Peygamber 'Sallaltahü Aleyhi've Sellemj'e giderek meseleyi ona anlatti. Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurmuslar:
«Ona ric'at etsin, kadin temizlendigi vakit isterse onu bosasin!»
Râvi Yûnus demis ki : Ben Ibni Ömer'e : Sen bu talâki hesaba kattin mi? diye sordum.
— Ona ne mâni var, (insan) âciz gösterip ahmakhk etse de (hiç vuku' bulan talâk gider) mi; ne dersin? cevâbini verdi.

11- (...) Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. AbdiIIâh, Abdüfmelik'den; o da Enes b. Sîrîn'den naklen haber verdi.
Enes demis ki : Ibni Ömer'e bosadigi karisi meselesini sordum da sunu söyledi : Onu hayiz halinde bosadim. Müteakiben hâdiseyi (babam) Ömer'e söylediler; o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni)'e anmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem);
«Ona emret de kadina ric'at etsin! Kadin temizlendigi zaman onu temizlik devresinde bosasin!» buyurmuslar.
Bunun üzerine karima döndüm; sonra onu temizlik devresinde bosadim. Ben :

— Kadin hayizli iken yaptigin talâki saydin mi? diye sordum.
Ibni Ömer :
— Onu neden saymayacakmisim; aciz gösterip ahmaklik etsem de (hiç vuku' bulan gider) mi? dedi.

12- (...) Bize Muhammed b. el-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. Ibni Müsennâ dedi ki: Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Enes b. Sîrîn'den rivayet eti. Enes, Ibhi Ömer'i sunu söylerken isitmis:
Karimi haj'iz hâlinde iken bosadim. Bunun üzerine (babam) Ömer Peygamber (Sallallahü A leyhi ve Sellem) 'e giderek haber vermis de:
«Ona emret, karisina dönsün! Sonra kadin temizlendigi vakit bocasin.'» buyurmuslar, Ibni Ömer'e :
— O talâki hesaba kattm mi? diye sordum.
— Ne demek! (Elbette) dedi.

(...) Bana bu hadîsi Yahya b. Habîb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hâlid b. Haris rivayet etti. H.
Bunu bana Abdurrahman b. Bisr dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Behz rivayet etti. Her iki râvi : Bize Su'be bu isnâdla rivayette bulundu, demislerdir. Yalniz onlarin rivayetinde : "Kadina ric'at etsin.» Yine onlarin rivayetinde «Ona : Bu talâki hesaba katiyor musun? dedim. Ibni Ömer : Ne demek (elbette) cevâbini verdi.» ibareleri vardir.

13- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrezzak haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibni Tâvûs, babasindan naklen haber verdi ki, babasi Ibni Ömer'e hayiz halinde karisini bosayan bir adamin hâli sorulurken isitmis. Ibni Ömer (sorana) :
— Sen Ibni Ömer'i tanir misin? demis. Soran zât:
— Evet, cevâbini vermis. Ibni Ömer:
— iste karisini hayizli iken o bosadi; müteakiben Ömer, Peygamber 'Sallallahü Aleyhi ve Scllemje bu meseleyi haber verdi. Resûlüllah (SalLUahii Aleyhi ve Se^em) ona oglunun karisina dönmesini emir buyurmus.
Ibni Tâvûs babasini kasdederek : «Onun bundan fazla bir sey söyledigini isitmedim.» demis.

14- (...) Bana Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Cüreyc sunu söyledi : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Azze'nin âzâdlisi Abdurrahmân b. Ey-men'i Ibni Ömer'e sorarken isitmis. Abdurrahmân :
— Karisini hayiz hâlinde iken bosa yan bir adam hakkinda ne dersin? diye sormus; bu konusmayi Ebu'z-Zübeyr de isitiyormus. tbni Ömer su cevâbi vermis:
— Kesûlüîlah {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda Ibni Ömer hayiz halindeki karisini bosadi. Ömer (bu meseleyi) Resûlüliah (Sallallahü AleyhiveSellemVe sorarak: Hakîkaten Abdullah b. Ömer kansin?, hayizh oldugu hade bosadi; demis. Peygamber {Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ona:
«Oglun karssena dönsün!» diyerek kadini (bana) iade etmis ve:
«Kadin temizlendigi yakit onu bosasin yahud (nikâhinda) tutsun!» buyurmuslar. Ibni Ömer:
«Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :

(Ey Peygamber! Kadinlari bosayacaginiz zaman iddetlerinin önünde bosayin!}[3] âyetini de okumus.» demis.

(...) Bana (yine) Hârûn b. Abdillâh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ezû Âsim, Ibnü Cüreyc'den, o da Ebu'z-Zübeyr'den, o da îbnü Ömer'den bu kissan m benzerini rivayet eyledi.

(...) Bu hadîsi bana Muhammed b. Kâfi' dahî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdürrezzâk rivayet etti. (Dedi ki) :

Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Urve'nin âzâdhsi Abdur-rahmân b. Eymen'i, Ibni Ömer'e sorarken Ebu'z-Zübeyr dinliyormus. Hadîs Haccâc'm rivayeti gibidir. Yalniz bunda biraz ziyâde vardir.

Müslim der ki: «Urve diyen râvi hatâ etmistir. Bu zât ancak Azze'-nin âzâdksidir.»

Bu hadîsi Buhari «Talâk» bahsinin bir-iki yerinde, Ebû Dâvud ile Nesâî dahî «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahric etmislerdir. Tahâvî onu sekiz tarîkten rivayet eder, Görülüyor ki, hadîsin bütün rivayetleri Abdullah b. Ömer (Radiyallahu anh) Kissasina âiddir. Hz. Abdu11ah'in bosadigi karisinin ismi Âmine binti Gifâr 'dir. Bâzilari Âmine binti Ammâr oldugunu söylemislerdir. îmam Ahmed b. Hanbe1'in «Müsned»inde bu kadinin ismi Nevâr diye zikredilmistir. Isminin Âmine, lâkabinin da Nevâr olmasi muhtemeldir.

Nevevî diyor ki : «Ibni Ömer'in bu hadîsinde kendisine ricat emri verilmis; karisini o hayizdan sonra gelen temizlik devresinde degil de daha sonra gelen temizlik devresinde bosamasi tenbih edilmistir. Acaba bu geciktirmenin faydasi nedir? denilirse dört vecihle cevap verilir:

1- Kadina ricattan maksat bosama olmasin diye talâk ikinci temizlik devresine te'hîr edilmistir. Bu sebeple kadini, içerisinde talâk helâl olacak bir müddet nikâhinda tutmasi vâcib olmustur. Nikâhinda tutmasi ric'atin faydasi görülmek içindir. Ulemâmizin cevâbi budur.

2- Bu te'hir ona bir ceza ve günahina tevbe olmak içindir.

3- Içerisinde karisini bosadigi hayizdan sonra gelen temizlik devresi, o hayizla birlikte bir kur' gibidir. Binâenaleyh o temizlik devresinin basinda bosasa, hayiz halinde bosamis gibi olur.

4- Te'hîr, kadinla uzun müddet beraber kalsin diyedir. Zira bu müddet zarfinda onunla cima' ederek talâk sebebinin ortadan kalkmasi me'muldur.» Kaadî Iyâz'a göre Ibni Ömer (Radiyallahu anh) nm (fe meh) sözünden murâd istifhamdir. (Meh) kelimesinin asli (mâ) olup (elif) (ha) ye tebdil edilmistir. Ve: «Ben bu talâki hesaba katmazsam ne olur?» mânâsina gelir. Maamâfih bu kelimenin zecir mânâsina kullanilmis olmasi da ihtimâl dahilindedir. Bu takdirde maksad: «Böyle konusmaktan vazgeç! Talâk vaki' oldugunda süphe etme!» demek olur.

«Aciz gösterip ahmaklik etse de mi?» cümlesi de Hz. Ibni Ömer'in sözüdür. Bu sözü ile kendini kasdetmistir. Nitekim bir rivayette : «Aciz gösterip ahmaklik etsem de mi?» demistir. Hattâbî'ye göre bu cümlede hazif vardir. Mânâsi: «Aciz gösterip ahmaklik etse de onun bu aciz ve ahmakligi yapmis oldugu talâkin hümünü iskat eder mi?» demektir. Nevevî bu sözün bir istifhâm-i inkâri oldugunu söylemistir. Bu takdirde mânâ: «Evet, talâk hesaba katilir; onun aczi ve hamakati buna mâni' degildir.» demek olur. Kirmani: «Ihtimâl buradaki (in) edati nefi içindir. Yâni îbni Ömer ne aciz göstermis, ne de ahmaklik etmistir; mânâsini ifâde eder.» diyor. Ona göre bu cümle ile: «îbni Ömer çocuk veya deli degildir ki, talâki vâki' olmasin.» denilmek istenmistir. Çünkü aciz çocugun, ahmaklik da deliligin lâzimidir. Cümlede lâzim zikredilmis, melzum murâd olunmustur. Kirmânî cümledeki (in) edatinin (enne)den muhaffef olmasina da ihtimâl vermekte de : «Edatin (en) seklinde rivayeti sahîh olsa mânâ daha zahirdir» demektedir. Bu cümle hakkinda daha baska te'vîller yapanlar da olmustur.

Hadîsin ilk rivayetlerinde geçen :

«fste kadinlarin kendisi Için bosanmasini Allah (Azze ve Celi) *nin
emrettigi iddet budur» cümlesi ile :

«Ey Peygamberler, kadinlari bosamak isterseniz iddetlerini karsiladiklari halde bosayin!» [4] âyet-i kerimesine isaret olunmustur. Bu âyetin kimin hakkinda indirildigi müfessirler arasinda ihtilaflidir. Vâhidî'nin Katâde yolu ile Hz. Enes'den rivayetine göre Peygamber (Salîallakü Aleyhi ve Sellem} Hz. Hafsa'yi bosadigi vakit inmistir. Bir rivayete göre Hz. Abdullah b. Ömer hakkinda, baska bir rivayete göre: Abdullah b. Ömer 'le, Ukbe b. Amr Tufeyl b. Haris ve Amr b. Saîd haklarinda nazil olmustur.

Âyet-i kerîmedeki iddetlerini karsilamadan murâd : Kadinlari müna-sebet-i cinsiyyede bulunmamak sarti ile temizlik devresinde bosamak ve iddetleri geçinceye kadar yanlarina varmamaktir. Ahsen-i talâk da budur. Yalniz bu hüküm medhûlün bihâ (yâni cima' edilen) kadinlar hakkindadir. Cima' edilmeyen kadinlara iddet

yoktur.
Müs1im'in son rivayetinde âyetin sonu Ibni Ömer'le Ibni Abbâs (Azze ve Celle) kiraatlarma göre tesbit edilmistir. Fakat bu rivayet sâzzdir. Sâzz kiraat için bilicmâ' Kur'ân hükmü verilemez.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Hayiz hâlinde kadin bosamanin haram olduguna bütün ulemâ ittifak etmislerdir. Ancak bu talâk yine de vâki'dir. Hârici1er'le Râfizi1er bu bâbda Ehl-i Sünnet imamlarina muhalefetle hayiz halinde yapilan talâki hükümsüz saymis; Zahirîler 'den îbni Hazm, Ibni Teymiyye ve Ibni Kayyim de buna taraftar olmuslardir. Delilleri : Hadîsin bir rivayetinde Hz. Ibni Ömer'in : «Resûlüllah (Sallaiiahü Aleyhi ve Sellem) karimi bana iade etti ama bu yapilani bir sey saymadi» demis olmasidir. Lâkin Ibni Abdi1berr : «Bu yapilani bir sey saymadi» cümlesinin münker oldugunu söylemis; buna Ebu'z-Zübeyr 'den baska kimsenin kail olmadigini bildirmistir.
Bilfarz bu cümle sahîh bile olsa «Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) yapilani dogru bîr ig saymadi, çünkü sünnet vecîhle yapilmamistir.» mânâsina te'vîl edilir.
Hattâbî : «Hadîs imamlari Ebu'z-Zübeyr'in bundan daha münker bir hadîs rivayet etmedigini söylemislerdir.»-diyor.
Zahirîler 'den Ibni Kayyim hayiz hâlinde yapilan talâkin vâki' olmadigini isbâta çok çalismissa da Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) onu talâk saydiktan sonra bu bâbta söylenenlerin bir kiymeti yoktur.
2- Karisini hayiz hâlinde iken bosayan kimseye karisina dönmesi emrolunur. Bu cihet ittifaki ise de ric'atm vâcib mi yoksa müstehab mi oldugunda ihtilâf edilmistir. Sâfiî1er'le, Evzâî, Imam Âzam, sair Küfe ulemâsi. Imam Ahmed b. Hanbel ve diger birçok ulemâya göre ric'at müstehabtir.
M âlikîlerle, Hanefîler 'den «Hidâye» sahibi ve bir rivayette Imam Ahmed vâcib olduguna kaildirler.
3- Sünnet vecihle talâk tuhur denilen temizlik müddetinde yapilir.
4- Resûlüllah (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) 'in : «Karisina dönsün!» buyurmasi hayiz halinde yapilan bu talâkin ric'î olduguna delildir.
5- Kadina ric'at sözle sahîh olacaginda hilaf yoktur. Fiil ile sahih olup olmayacagi ise ihtilaflidir. Imam Âzam'a göre fiilen ric'at da sahihtir. Imam Safiî bunu caiz görmemistir.
6- Peygamber (SaHatlahü Aleyhi ve Seltem) in :
«Diterse nikâhi altinda tutar» buyurmasi sebepsiz kari bosamanin günah olmadigina delildir. Lâkin az yukarida da arzettigimiz vecihîe sebepsiz kadin bosamak mekruhtur. Çünkü Peygamber (Saiiallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimiz :
«Allah indînde helâlin en kötüsü talâktir.» buyurmuslardir. Bu hadîs meshurdur. Diger bir hadîs-i serifte de :
«Evlenin, bosamayin; zîra talâktan Ars-i A'lâ sarsilir.» buyurulmus-tur. Su halde îbni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsi kadin bosamanin haram olmadigin, bu hadîsler ise mekruh oldugunu bildirmek için vârid olmuslardir.
7- Kadini bir defada üç talâkla bosamak Imam Âzam, Imam Mâlik, Evzâî ve Leys'e göre bid'at yâni haram-dir. SâfiîIer'le Imam Ahmed ve Ebû Sevr haram olmadigina kaildirler. Fakat onlara göre de evlâ olan hareket talâki ayri ayri zamanlarda yapmaktir.
8- Sâfiîler'le Mâlikiler, Ibni Ömer hadîsindeki: «iste kadinlarin kendisi için bosanmasini Allah'in emrettigi Iddet budur» cümlesiyle istidlal ederek: îddette kur'lardan maksad kadinin temizlik devresidir; derler. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) bu cümleden evvel:
«isterse kadini temizlik devresinde bosar» buyurmustur. Yâni kadin temizlik devresinde bosanacak, bosandigi devre de hesaba katilmak suretiyle üç temizlik devresi iddet bekleyecektir.
Bu meselenin esasi:
«Bosanan kadinlar bizzat kendileri üç kur' müdetI beklerler...» [5]
âyet-i kerîmesidir. Mezkûr âyette bosanan kadinin üç kur' iddet bekleyecegi beyân ediliyor. Halbuki kur' sözü

lügat itibariyle hem hayiz hem de temizlik devresi mânâlarina gelir; yâni birbirine aid mânâlarda kullanilan kelimelerdendir. Bu sebeple ulemâ âyetteki (kuru') dan murâd ne oldugu hususunda ihtilâf etmislerdir.
Imam Mâlik ile Safiî ve diger bâzi ulemâya göre âyetteki (kuru') lâfzindan murâd tuhurlar yâni temizlik müddetleridir.
Imam Âzam, Evzâî ve baskalari: «Bundan murâd hayiz-lardir» demislerdir ki, sahabeden Ömer, Ali, îbni Mes'ûd hazerâti iîe ulemâdan Sevrî, Ishâk, Imam Züfer ve diger birçok selef-i sâlihînin kavilleri de budur. Esah olan rivayete göre îmam Ahmed b. Hanbel dahi buna kail olmustur. Mesele Usûlü fikih ilminin Hâss bahsinde uzun uzadiya münakasa edilmistir.
9- Iddetin ne zaman sona erecegi meselesi de ihtilaflidir. Üç tu-hurdur diyenlerin esah kavline göre temizlik devresinden sonra kadinin hayiz kanini görmesiyle iddeti biter. Bâzilari hayiz hâlinde bir gün bir gece-geçmedikçe iddetin bitmeyecegini söylemislerdir.
Iddetin üç hayizdan ibaret oldugunu söyleyen Hanefi1er'ce iddet, kadinin üçüncü hayzmdan yikanmasi veya bir namaz vaktinin, geçmesi ile sona erer. Ömer, Ali, Ibni Mes'ûd (Radiyallahü anh) hazerâti iîe Sevrî, îmam Züfer, Ishâk ve. Ebû Ubeyd iddetin yalniz üçüncü hayizdan sonra yikanmakla bitecegine kail olmuslardir.
Evzaî ile diger bâzi ulemâya göre iddet mücerred kanin kesilmesiyle biter. Bir rivayette îshâk hayiz kaninin kesilmesiyle kadina ric'at hakkinin sona erdigine kail olmus; fakat ihtiyaten ve ihtilâftan kurtulmak için: «Kadin yikanmadikça baska kocaya helâl olmaz» demistir.
10- Hamile kadini bosamak caizdir. Ekser-i ulemânin kavilleri budur. Yalniz Sâfitlerle onlara muvafakat edenlere göre hamileyi kocasi bir lâfizla yâhud bir defada üç lâfizla veya ayri ayri zamanlarda bosayabilir. Bunlarin hiç biri bid'at sayilmaz. Hanefîler 'den Imam Âzam'la Ebû Yûsuf iki talâk arasinda bir ay müddet geçmesini sart kosmuslardir. Imam Muhammed ile Imam Züfer ve tmam Mâlik hamilenin doguruncaya kadar yalniz bir talâkla bosanabilecegine kaildirler.
11- îmam Mâlik ve esah kavillerine göre Sâfiî1er : «Temizlensin, sonra yine hayiz görsün, sonra tekrar temizlensin...» ifadesiyle istidlal ederek hayiz hâlinde bosanan kadina kocasi ric'at ettikten sonra onu ancak ikinci temizlik devresinde bosayabilecegini, birinci tuhurda bosamasinin haram oldugunu söylemislerdir.
îmam Âzam 'la Ahmed b. Hanbel'e göre ikinci tuhru beklemek sadece menduptur. Delilleri : Hadîsin bir rivayetinde :
«Ona emret de karisina dönsün; sonra onu temiz oldugu halde yahud hâmile iken bosasin!» buyurulmus olmasidir. Zîra burada tuhur mutlak olarak zikredilmistir. Bir de bosamak ancak hayizdan dolayi haram ki-linmistir. Binâenaleyh hayiz, bitti mi kadini bosamak da caiz olur. Çünkü mâni' zail oldukta memnu1 avdet eder.
12- Bir seyin baskasina emredilmesine emir vermek o seyi emir sayilir mi? meselesi Usûl-i fikih ulemâsi arasinda ihtilaflidir. Meselenin asli Resulüllah (Sallallahü Aleyki ve Seîlem)'in Hz. Ömer'e :
«Ona emret!..» diye emir buyurmasidir. Ibni Hacib'e göre böyle bir emir, emir sayilmaz. Râzî : «Bir seyin emredilmesine emir vermek o seyi emir sayilir.» demistir.

2- Üç Talak Babi

15- (1472) Bize Ishâk b. Ibrahim ile Muharomçd b, Eâfi' rivayet ettiler. Lâfiz îbni Rafi'indir. Ishâk (bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ibni Kâfi' ise : Bize Abdurrezzâk rivayet etti, dedi. (Demis ki) : Bize Ma'mer, Ibni Tâvûs'dan, o da babasindan, o da Ibni Abbâs*dan naklen haber verdi. îbni Abbâs sunlari söylemis :
«ResûlüIIah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilâfetinin iki yilinda üç talâk bir sayilirdi. Bilâhare Ömer b. Hattâb : Insanlar kendilerine mühlet verilmis olan bir isde acele gösterdiler. Keske sunu onlara infaz etse idik! dedi ve onu kendilerine infaz etti.»

16- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b. Ubâde haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. H.

Bize Ibni Kâfi' de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize îbni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ibni Tâvûs, babasindan naklen haber verdi ki, Ebu's-Sahbâ' Ibni Abbâs'a : '
Bilir misin hani Resûîüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde ve Ömer'in hilâfetinin üç yilinda üç talâk bir sayilirdi? de mis. Ibni Abbâs :
— Evet, cevâbini vermis.

17- (...) Bize yine Ishâk b. Ibrahim rivayet etti. (Dedi ki) : Sise Süleyman b. Harb, Hammâd b. Zeyd'den, o da Eyyûb-i Sahtiyanî'den, o da Ibrahim b. Meysera'dan, o da Tâvûs'dan naklen haber verdi ki, Ebu's-Sahbâ' Ibni Abbâs'a :
Bize bir seyler anlat bakalim; Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) ile Ebû Bekr devirlerinde üç talâk bir sayilmaz mi idi? demis, Ilmi Abbas:
— (Evet) öyle idi. Fakai Ömer zamanida insanlar talâka düskünlük gösterince o da üç talâki aleyhlerine infaz etti; cevâbini vermis.
Bu hadîsin bir benzerini Ebû Dâvûd «Sünen»inde Ebu's -Sahbâ' tarikiyle Hz. Ibni Abbâs !dan rivayet etmistir. Yalniz onun rivayetinde :
«BIr adam karisini cimâ'dan önce bosa esa o talâki bir sayarlardi» denilmektedir.
Hadîsin son rivâyetindeki (tetâyea) fiili cumhurun rivayetidir. Bâzilari bu kelimeyi (tetâbea) seklinde zapdetmisîerdir. Bunlarin ikisi de (çok yapti, ona kostu) mânâlarina gelirlerse de aralarinda az çok fark vardir. (Tetâyea) yalniz kötü isleri irtikâbda, (tetâbea) ise hayir veya serr bütün islerde kullanilir. Binâenaleyh burada mezkûr kelimeyi (tetâyea) okumak daha münasibtir. cümlesi:
«Keske sunu onlara infaz ve tatbik etseydik» mânâsina temenni olabilecegi gibi : «Bunu onlara tatbik etseydik acele etmezlerdi» mânâsina da alinabilir.
Nevevî'nin beyânina göre, Ibni Abbâs (Radiyallahü anli) dan birçok yollarla sabit olan bu hadîs müskilâttan sayilmistir. Çünkü Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile Hz. Ebû Bekr devirlerinde bir sayilan üç talâki Ömer (RadlyaUahii anh) üç saymistir. Halbuki ayni fiil kendi hilâfetinin iki veya üç yilinda da bir talâk sayilmisti.
Bu isgale alti suretle cevap verilmistir. Söyle ki:
1- Islâm'in ilk zamanlarinda hüküm böyle idi. Fakat sonralari Peygamber (Sdllallahü Aleyhi ve Sellem)devrinde neshedildi. Filhakika Ebü Dâvûd 'un. Yezîd-i Nahvi tarikiyle Ikrime'den tah-rîc ettigi bir haberde Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) «Eskiden bir erkek karisini bosadi mi, onu üç defa bosamis bile olsa kendisine ric'at edebilirdi; sonra bu hüküm neshedildi.» demektedir. Su kadar var ki, nesih duyulmamis; mensuh hükümle Hz. Ömer 'in i'tirazmâ kadar amel olunagelmistir, Binâenaleyh bir adam karisma : «Sen üç defa bossun!» derse üç talâk vâki' olur.
Mezheb imamlarindan Ebû Hanîfe, Mâlik. Safiî, Ahmed b. Hanbel ile selef ve halefin cumhuru buna kaildirler. Delilleri:
«Her kim Allah'in hududunu tecavüz ederse, muhakkak kendine zulmetmis olur. Bilmezsin belki bundan sonra Allah bir sey halkeder.» [6]
âyet-i kerîmesi ile Rukâne hadîsidir. Bu âyetin basinda, karilarini bosamak isteyen erkeklerin ne suretle hareket edecekleri bildirilmis; sonunda da hududu asmamalari tenbih olunmustur.
Hududu asarak nefse zulmetmenin mânâsi, kadini üç defa bosayip sonra pisman olmaktir. Fakat artik is isten geçmistir; karisina dönmege, hakki yoktur. Eger üç talâk bir sayilsa idi bosayan adam karisina dönebilir; pisman da olmazdi.
Rukâne hadîsine gelince: Bu hadîsin muhtelif rivayetleri vardir. Bir rivayetinde : «Ebû Rukâne (karisi) Ümmü Rukâne'yi bosadi da ResûlüHah 'Sallallahü Aleyhi ve Seiîem) kendisine :
— Karina ric'ât et! buyurdu. Ebû Rukâne:

— Ama ben onu üç defa bosadim; dedi. Resûlüilah (SaUaüahü Aleyhi ve Selletn):
— Biliyorum (fakat) sen ona rIc'at et!» deniliyor. îmam Ahmed b. Hanbe1'in rivayetinde de :
«Ebû Rukâne karisini bir mecliste üç defa bosadi ve sonra ona acidi. Bunun üzerine Resûlüilah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)i
— Onlar bir talâk sayilir; buyurdular.» denilmistir. Cumhura muhalefet edenler bu rivayetlerle istidlalde bulunurlarsa da her iki rivayet zaîftir. Çünkü râvileri arasinda meçhuller vardir.
Bu hadîsin sahîh olan rivayetinde ise : «Ebû Rukâne, karisi Sühey-me'yi elbette bosadi. Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi've Sellemt kendisine ye-mîn teklif edince:
— Vallahi ben bununla bir talâktan baska bîr sey kasdetmedim; dedi. Peygamber (SailaUahü Aleyhi ve Sellem) de karisini kendisine iade etti.» denilmektedir ki, cumhurun delili de bu rivayettir. Zira üç talâki kasd ettigi takdirde üç vâki' olmasa yeminin bir mânâsi kalmazdi.
(Elbette) kat'î surette demektir. Bu sözün bir talâka da üçe de ihtimâli vardir. Söz sahibi bununla bir talâki kasdettigini söyleyince Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) de kabul ve tasdik buyurmustur.
2- Kurtubî, Ibni Abbâs hadîsinin muztarib oldugunu iddia etmis ve sunlari söylemistir : «Ibni Abbâs üzerinde ihtilâf edilmekle beraber bu hadîsin lâfzinda da iztirâb vardir. Hadîsin zahir olan siyaki, bu hükmün o asrin bütün ricalinden nakle dilmedigini gösteriyor. Halbuki âdet, onun meydana çikmasini ve dagilmasini, yalniz Ibni Abbas'a münhasir kalmamasini iktizâ eder. Iste bu cihet hadîsin zahiri ile amelin bâtil oldugunu kat'î surette iktiza edemese bile tevakkufu bâri gerektirir.»
3- Bu hadîs hususî bir sebeple vârid olmustur. Bundan maksad bosayan kimsenin karisina : «Sen bossun; sen bossun» demesidir. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) zamani ile ondan sonraki devirlerde müslümanlann hâîi sadâkatlerine hamledilir de : «Ikinci sözüm birincinin te'kîdidir; yeni bir talâk kasdetmedim» iddiasinda bulunan bir adamin sözü kabul ve tâsdîk olunurdu. Hz. Ömer insanlarin degistigini ve bâtil da'vâlarm çogaldigini görünce zahire göre hüküm vermeyi, niyet iddiasini kabul etmemeyi maslahata muvafik bulmustur.
Bu cevâbi Kurtubî begenmis; Nevevî ise cevâplarin en sahihi oldugunu söylemistir.
4- «tîç talâk bir idi» cümlesinin mânâsi: Resûlüllah fSallaUahü Aleyhi ve Sellem) iîe Hz. Ebû Bekr zamanlarinda ekseriyetle talâk bir defa olurdu; üç defa yapilmazdi. Sizin simdi üç adet yaptiginiz su talâk o zaman bir adet yapilirdi; demektir.
Binâenaleyh Ömer (Radiyallahü anh} 'm : «Sunu onlara infaz etseydik ya!» sözünün mânâsi: Mesru' üç talâkin vuku'u hükmünü infaz etseydik demek olur ki, bu da halkin yaptiklari talâki haber vermekten baska bir sey degildir. Yapilan talâkin vukuunda söz yoktur; çünkü o malûmdur.
Bu te'vîli Ibnü'l-Ar abî tercih etmis; onu Ebû Zür'a'ya nisbet eylemistir.
5- Ibni Abbâs (Radiyallahü anh) 'iiin : «Talâk üç idi.» sözü merfû' degil, kendisine mevkuftur. Lâkin bu cevap zaiftir. Zîra Usûl-i Fikih ve Usûl-i Hadîs ilimlerinin beyanina göre sahabenin : «Biz söyle yapardik» gibi sözleri merfû' hadîs hükmündedir.
6- «Üç talâk bir idi» sözü ile «elbette» lâfzi kasdedümistir. Eskiden bir adam karisina : «Sen elbette bossun» derse sözünün tefsirine bakilirdi; çünkü bu söz bir talâka da, üçe de ihtimalli idi. Hz. Ömer devri gelince bu sözden bir talâk kasdi kabul edilmez oldu.
Buhârî , içinde (elbette) lâfzi bulunan eserlerle (üç) adedi sarahaten zikredilmis hadîsleri bir bâbda toplamakla buna isaret etmis; ve muhtemelen (elbette) lâfzi mutlak söylenirse bununla üç talâk vâki' olacagini göstermeye çalismistir.
Ulemâdan Tavus ile bâzi Zâhirî1er'e göre : Kadini bir defada üç adet bosamakla yalniz bir talâk vâki1 olur. Bu kavil Ibni Ishâk ile Haccâc b. Ertât 'dan da rivayet olunmussa da meshur olan kavline göre hiç talâk vâki' olmaz. Mukaatil'in mezhebi de budur. Delilleri Ibni Ömer (Radiyallahü anh) hadîsinin bir rivayetinde «Ibni Ömer karisini hayiz hâlinde iken üç defa bosadi ama bunu bir sey saymadi.» denilmis olmasidir. Bu rivayet münker oldugunu az yukarida görmüstük.
Bâzilari Ebû Dâvûd rivâyetiyle istidlal ederek: «gayr-i med-huîun bihâ üç talâkla bosanirsa bir defa bos olur.»

demislerdir. Fakat Ebû Dâvûd Jun rivayeti zaiftir; râvileri arasinda meçhuller vardir. Binâenaleyh hüccet olamaz. Cumhura göre gayr-i medhulün bihâ yâni hiç cimâ! edilmemis kadin dahî üç talâkla bosanirsa üç defa bos olur.
Mâzirî (453-536) : «Hakikatlerden haberi olmayan bâzi kimseler üç talâkin bir sayilmasi vaktiyle mesru' olup sonra neshediîdigini söylerler, ama bu pek büyük bir hatadir...» diyerek bu hükmün neshedil-medigini isbât için çesitli yönlerden mütalâalar yürütmüsse de haksizdir. Çünkü nesih bizzat Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Selle m) Efendimizin badîsiyle sabit olmustur, Su hadîse dikkat buyurulsun!
«Ufaâde b. Sâmit'den rivayet olunduguna göre; babasi karisini bin talâkla bosamis. Bunun üzerine Ubâde, Kesulüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e giderek meseleyi ona sormus. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Kadin Allah Teâîâ'ya isyan içinde üç talâkla bâIn olmus. Dokuz yüz doksan dokuzu da zulüm ve udvan olarak kalmis; Allah dilerse onu azâb eder; dilerse affeyler» buyurmuslar.
Imam Mâlik'in «El-Muvatta'» nâm eserinde söyle bir rivayet vardir :
«Bir adam Abdullah b. Abbâs'a : Ben karimi yüz talâkla bosadim, bana ne gibi bir ceza görüyorsun? demis. Ibni Abbâs su cevâbi vermis:
— Kadin senden üç defa bos olmus. Doksan yedisi ile de Allah'in âyetlerini alay ittihâz etmissin.»
Bu vak'alarin emsali Ibni Mes'ud, Ali ve Osman (Radiyallahu anh) hazerâtmdan da rivayet olunmustur. [7]

3- Karisini Kendine Haram Edip de Bosamayi Niyet Etmeyan Kimseye Keffaret Vacib Olmasi Babi

18- (1473) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize îs-mâîl b. Ibrahim, Hisâm yâni Destevâî'den rivayet etti. Hisâm söyle demis : Bana Yahya b. Ebî Kesîr, Ya'lâ b. Hakîni'denj o da Saîd b. Cü-beyrden, o da Ibni Abbas'dan rivâyeteii Ibni Abbâs'm haram hakkinda :
«Bu bir yemindir; onun keffâretini verir.» dedigini yazdi.
Ibni Abbâs: «Süphesiz ki sîzin için Resûlüliah'da güze! bir nümû-ne-î imtisal vardir.» [8] âyet-i kerîmesini de okumus.

19- (...) Bize Yahya b. Bisr el-Harîrî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muâviye yâni Ibni Sellâm, Yahya b. Ebî Kesîr'den naklen rivayet etti. Ona da Ya'Iâ b. Hakîm, ona da Saîd b. Cübeyr haber vermis. Saîd, Ibni Abbâs'i sunu söylerken isitmis :
«Bir adam karisini kendine haram ederse bu bir yemindir; keffâ-retinI verir.» Ibni Abbâs:
«Süphesiz ki sizin için Resûlüüah'da güzel bir nü m un e-i imtisal vardir.» âyetini de okumus.
Bu hadisi Buhârî Tahrîm Sûresî'nin tefsiri ile «Talâk» bahislerinde, Ibni Mâce de «Talâk»da tahrîc etmislerdir.
Ibni Abbâs iRcdlyaUahu crnh) 'nin : «Bir kimsenin karisini kendine haram etmesi bir sey icâb etmez.» dedigi dahî rivayet olunmustur. Nesâî'nin tahrîc ettigi bir hadîste : «Ibni Abbâs'a bu mesele soruldu da su cevabi verdi: Karin sana haram degildir; sana keffâret olarak bir köle âzâd lâzimdir» deniliyor.
Bir adamin karisini kendine haram etmesi : «Sen bana haramsin» yâhud «Bu kadin bana haramdir» gibi sözlerle olur. Böyle bir söze ne hüküm terettüb edecegi ulemâ arasinda ihtilaflidir. Kaadî Iy âz bu meselede on dört kavil oldugunu söylemis; ve bunlari söyle siralamistir ;
1- Ima Mâ1ik'in meshur kavline göre kadin medhulün bihâ olsun olmasin bu sözle üç talâk vâki' olur. Lâkin erkek üç talâktan daha aza niyet ettigini söylerse, iddiasi yalniz gayr-i medhulün bihâ (yâni cima' edilmeyen) karisi hakkinda kabul edilir. Bu mezhep Hz. A1i ile Zeyd, Hasan-i Basrî ve Hakem 'in kavilleridir.
2- Bu sözle üç talâk vâki' olur; söyleyenin niyetine bakilmaz, îbni Ebî Leylâ ile Mâlikîler'den Abdü1me1ik b. Mâcesun 'un kavilleri budur.
3- Bu sözle medhulün bihâ olan kadin üç, gayr-i medhulün bihâ bir talâkla bos olur. Mâlikîler 'den Ebû Mus'ab ile Muhammed b. Abdilhakem buna kaildirler.

4- Kadin medhulün bihâ olsun olmasin «Sen bana haramsin» sözü ile bir talâk-i bâin vâki' olur. Imam Mâlik'in bir kavli budur.
5- Bu sözle bir talâk-i ric'î vâki' olur. Mâlikîler'den Abdülâziz b. Ebî Mesleme buna kaildir.
6- Zührî'ye göre bu sözü söyleyen kocanin niyeti mu'teberdir. Yalniz bir talâktan asagi hüküm verilemez.
7- Süfyan-i Sevrî: «Kadinin kocasi bu sözle bir veya üç talâk yahud yemîn niyet ederse niyetine göre hükmolun ur; aksi takdirde sözü lagv (yâni hükümsüz) olur» demistir.
8- Evzâî ile Ebû Sevr'in mezhepleri de Süfyan'm-ki gibi ise de bu sözden hiç bir sey kasd etmedigini söyleyen adama yemîn keffareti [9] lâzim gelir.
9- îmam Safiî 'nin mezhebine göre erkek bu sözü ile karisini bosamayi niyet ederse talâk, zihâr niyet ederse zihâr, sadece kadini kendine haram etmeyi niyet ederse yemîn keffareti lâzim gelir; fakat sözü yine de yemîn sayilmaz. Erkek, sözünden hiç bir sey kasdetmedigini söylerse Safiî 'nin esah kavline göre yine yemîn keffareti vermesi icâb eder. Diger bir kavline göre bu söz lagvdir, ona hiç bir hüküm te-rettüb etmez. Bu kavil sahabeden Ebû Bekr ve Ömer (Radiyalîahu anh) hazerâti i]e bâzi tabiînden rivayet olunmustur.
10- Hanefîler'e göre erkek bu sözü ile karisini bosamayi niyet ederse bir talâk-i bâin, üç talâki niyet ederse üç talâk, ikiyi niyet ederse bir talâk vâki' olur. Hiç bir sey niyet etmezse yemîn, yalan niyet ederse lagv olur.
11- Imam Züfer'in mezhebi de bu ise de ona göre erkek ikiyi niyet ederse iki talâk vâki' olur.
12- Ishâk b. Râhuye: «Bu sözle zihâr keffâreti lâzim gelir.» demistir.
13- Ibni Abbâs (Radiyalîahu anh) ile bâzi tabiîne göre bu söz yemindir; yemîn keffâreti vermek îcâbeder.
14- Bu söz bir kimsenin kendine ekmekle suyu haram etmesi ka-bîlindendir. Binâenaleyh lagvdir; hiç bir hüküm îcabetmez. Mesrûk, Sa'bî ve Mâlikîler 'den Ebû Seleme ile Esbag'm kavilleri de budur.
Bütün bu kaviller sözün hurre olan zevceye söylendigine göredir. Bir adam cariyesine : «Sen bana haramsin» derse Imam Safiî, niyetine göre hüküm verilecegine kail olmus; ve : «Âzâd maksadi ile söylerse câriye âzâd olur; cariyeyi kendine haram etmek isterse yemîn keffâreti vermesi lâzim gelir; fakat sözü yemîn sayilmaz. Hiç bir sey niyet etmezse sahîh kavle göre yine yemîn keffâreti vermek îcâb eder.» demistir.
Imam Mâlik 'e göre câriye hakkinda- bu söz lagvdir; hiç bir sey icâbetmez.
Kaadî Iyâz'iri beyanina göre umumiyetle ulemâ mücerret kendine haram etmekle yemîn keffâreti lâzim geldigine kaildirler.
Imam Âzam: «Câriye olsun, yemek veya baska bir sey olsun erkegin kendine haram ettigi sey haram olur. Sözünden dönmedikçe buna bir hüküm terettüb etmezse de döndügü vakit yemîn keffâreti vermesi îcâbeder.» demistir.
Mâlikîler'le Sâfiîler ve diger birçok ulemâ, karisi ile cariyesinden baska bîr seyi kendine haram eden kimseyi bir sey lâzim gelmedigine, bu sözün lagv olacagina kaildirler. Bu bâbda ümmül veled olan cariyeler de digerleri gibidir.

20- (1474) Bana Muhammed b. Hatim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Haccâc b, Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. (Dedi ki) : Bana Atâ' haber verdi. O da Ubeyd b. Umeyr'i haber verirken isitmis. O da Âise haber verirken isitmis kî, Peygamber (SaliallahÜ Aleyhi ve Sellem) Zeyneb bin ti Cahs'm yaninda eglenir de bal serbeti içermis. Âise (Radiyallahû anha) demis ki:
«Bunun üzerine ben Hafsa ile anlastim. Peygamber (SallalLahü Aleyhi ve Sellem) hangimizin yanina girerse: Ben sende megâfir kokusu duyuyorum; megâfîr mi yedin? diyecekti.»
Derken birinin yanma girmis. O da bu sözü kendisine söylemis. Re-sûlüllah (SallûliüJiü Aleyhi ve Sellem) :
«Hayir! Ben Zeyneb binîi Cahs'm yaninda bal serbeti içjtim; ama bir daha bunu yapmayacagim» buyurmus. Bunun üzerine :
«Allah'in sana helâl kildigi bir seyi niçin kendine haram ediyorsun?» âyet-i kerîmesi Âise ile Hafsa'ya hitaben :
«Eger ikiniz de tevbe ederseniz. .» kavline kadar;

«Hani Peygamber zevcelerinden bâzisina gizli bîr söz söylemisti...» âyeti de «Hayir, bal serbefI içtim...» sözü için nazil olmus.

21- (...) Bize Ebû Küreyb Muliammed b. Ala' üe Hârûn b. Abdil-lâh rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ebû Üsâm.e, Hisâm'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis :
Resûlüllah (Sallaî.ahÜ Aleyhi ve Sellem) tatliyi ve bali severdi. Ikindiyi kildi mi kadinlarini dolasir; onlara yakinlik gösterirdi. Bir defa Hafsa'nin yanma girdi; ve orada mu'tadmdan fazla kaldi. Ben bunun sebebini sordum. Hafsa'ya kavminden bir kadin bir kap bal hediyye etmis, o da bundan Resûlüllah (Sallatîahü A leyhi ve Sellem) 'e serbet takdim etmis; dediler. Bunun üzerine ben :
— Vallahi ona mutlaka bir hile yapacagiz; dedim. Ve bunu Sevde'ye anarak dedim ki : Senin yanma girdigi vakit süphesiz sana yaklasacaktir. O zaman kendisine: Yâ Resûlâllah! Sen megâifrr mi yedin? diyeceksin! O sana: Hayir (yemedim) diyecek. Sen: Ya bu koku ne? dersin.
(Râvi Urve demis ki: Resûlüllah (Sailaîlahü Aleyhi ve Sellem) üstünün basinin nahos kokmasindan hoslanmazdi.) O : Hafsa bana bal serbeti ikram etti, diyecek. Kendisine: Bu balin arisi urfut yemis (gâlibâ) diyeceksin! Bunu ona ben de söyliyecegim. Sen de söyle yâ Safiyye!
Vaktâ ki Peygamber (Salfallahü Aleyhi ve Sellem) Sevde'mn yanma girmis. Sevde diyor ki: Kendinden baska ilâh olmayan Allah'a yemîn olsun, senden korkuma az kaldi Resûlüllah (Sallallahu Aleyhi ve Sellem \ henüz kapida iken söze ben baslayarak senin bana ögrettiklerini ona söyleyecektim. Resûlüllah 'Sallullahü Aleyhi ve Sellem) yaklasinca Sevde :
— Yâ Resûlâllah, sen megâfîr m,i yedin? demis. O:
— Hayir! cevâbini vermis. Sevde :
— O halde bu koku ne? demis. Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
— Hafsa bana bal serbeti sundu; buyurmuslar. Sevde:
— Onun arisi urfut yemis (galiba) demis.
Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benim yanima girdigi vakit bunlari ona ben de söyledim. Sonra Safiyye'nin yanina girdi. Bunlari o da söylemis. Müteakiben (tekrar) H.afsa'nm yanina girdigi vakit Hafsa :
— Yâ Resûlâllah, sana o serbetten ikramedeyim mi? diye sormus.
— Ona ihtiyacim yokl buyurmuslar. Sevde:
— Sübhânallah! Vallahi onu mahrum ettik, dedi. Ben ona :
— Sus! dedim.

(...) Ebû Ishâk Ibrahim dedi ki: Bize Hasan b. Bisr b. Kaasim rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Ebû Üsâme tamamen bu isnadla rivayette bulundu. Bana bu hadîsi Süveyd b. Saîd de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize /\lî b. Müshir, Hisam b. Urve'den bu isnadla bunun benzerini rivayet 'eyledi.
Bu iki hadîsi Buhârî «Talâk» bahsinde tahrîc ettigi gibi birinci rivayeti Sûrt:-i Tahrim'in tefsiri ile «Eymân ve Nüzûr» de; ayni rivayeti Ebû Dâvûd «Esrihe» bahsinde; Nesâi «Eymân ve Nüzûr», «Isretü'n-Nisâ'», «Talâk» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Megâfîr: Mugfûrun cem'idir. Mugfûr, urfut denilen genis yaprakli ve dikenli bir nebâtdsin çikan fena kokulu yapiskan ve tatli bir maddedir. Kirmani: «Megâfîr bir agaçtan çikarilan bir nevi' zamktir; su ile karistirilarak içilir; fena bir kokusu vardir.» diyor.
Bu hadîsi okuyunca hâtira söyle bir suâî geliyor : Acaba Resûîüllah (Sallaî..ahü Aleyhi ve SeU<;m)e ezâ veren bir hileye ümmehat-i mü'minîn Hz. Âise ile Hafsa / Radiyatlakü anha) nasil buyurmuslardir? Bu caiz midir?
Cevap: Bunu Hz. Âise tertîb etmisti; fakat o zaman henüz yasi küçük idi. Bir de bumu Peygamber (Satlattahü Aleyhi ve Sellem) Efendimize eziyyet maksadiyle degil, kadinlar arasinda daima görülegelen kiskançlik saikasiyle yapmistir. Nitekim hadîsin Buhari 'deki bir rivayetinde Âise (Radiyallahü miha) :
«Ben kiskandim da Hafsa'mn yaninda neden fazla kaldigini sordum.» demektedir.

Görülüyor ki, birinci rivayette Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Seilem)m Zeyneb (Radiyaliahü anha) 'nin evinde, ikinci rivayette ise Hz. Hafsa binti Ömer'in yaninda fazlaca kaldigi bildiriliyor. Hattâ Abd b.Humeyd'in tefsirinde Hz. Sevde 'nin yaninda kaldigi zikredilmis : «Sevde'nin akrabasi vardi. Ona Yemen'den bal hediyye etmislerdi.» denilmistir. Bu hal karsisinda ulemâdan, bâzilari Hz. Zeyneb'in yaninda fazlaca kaldigini tercih etmis ve : «Hz. Âise'nin beyânina göre Feygamber(Sallaüahü Aleyhi've Seltem) 'in zevceleri iki grup olup birincide Âise. Sevde, Hafsa ve Safiyye; ikincide Zeyneb, Ümmü Seleme ve digerleri bulunuyordu.» demislerdir.

Diger bir takim ulemâ ise vak'anm .müteaddit olduguna kaildirler. Zîra Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilemj 'in ayni sebeple bir defa Hz. Zeyneb 'in, bes defa da Hz. Hafsa 'nin yaninda biraz gecikmesi imkânsiz degildir.

Bali hediyye eden kadinin ismi malûm degildir. Ibni Abbâs (Radiyaliahü anh)n\n rivayetinde balin Tâif'den gönderildigi zikredilmistir.

Buhari 'nin rivayetinde Resûlüllah(Sallallahü Aleyhi: ve Seilem) Hz. Hafsa'ya cevaben :

«Hayir! Megâfîr yemedim; lâkin Zeyneb binti Cahs'in yaninda bal serbeti içmistim. Artik yemin ettim; bir daha bunu yapmayacagim; sen bunu kimseye söyleme!» buyurmuslardir. Hz. Fahr-i Kâinat (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) Efendimiz bu suretle zevcelerini razi etmek istemisti. Bunun üzerine :

«Ey Peygamber! Allah'in sana helâl kildigi bir seyi niçîn kendine haram ediyorsun?» âyet-i kerîmesi nazil olmustur. Gerçi ulema bu hususta Ihtilâf etmis; bâzilari bu âyetin Mâriye-i Kibtiyye hakkinda indirildigini söylemislerse de sahih olan kavle göre âyet bu hadîste zikredilen bal meselesi hakkinda nazil olmustur. Nevevî: «Mâriye kissasi hakkindaki rivayet sahîh degildir.» diyor. Imam Nesâî ise : «Bal hakkindaki Âise hadîsi son derece sahihtir.» demistir. Su halde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in zevcelerinden birine tev-dî' ettigi sir Mâriye hakkinda degil, bal meselesi hususundadir. Maa-mafîh mesele yine de ihtilaflidir.

Babimizin ikinci rivayetinde Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) 'in ikindi namazindan sonra zevcelerin yanlarina girerek her birine yakinlik gösterirdigi bildiriliyor. Rivayetlerin ekserisi bu sekilde ise de Ham-raâd b. Seleme rivayetinde ikindi yerine (sabah) denilmistir. Yezîd b. Rûm ân'm Hz. Ibni Abbâs'dan rivayet ettigi bir hadîs -iahî bunu te'yîd ediyor. Zîrâ o hadisde de :

«ResûJüIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) sabah namazini kildigi vakit namazgahinda oturur; cemaat dahî günes doguncaya kadar otururlardi. Sonra birer birer zevcelerinin yanina girer; onlara selâm verir ve kendilerine dua ederdi...» denilmektedir.

Bu iki rivayetin arasi söyle bulunur : Hz. Âise rivayeti mahfuzdur. Hammâd rivayeti ise sâzzdir. Sahih oldugunu teslîm etsek bile Resûlüllah (Saiiailahu Aleyhi've Seilemi'ln sabah namazindan sonraki ziyareti mücerred selam vermek ve duada bulunmak için, ikindiden sonraki ziyareti ise "konusup muhabbette bulunmak maksadiyîe olurdu, seklinde aralan bulunabilir; yahud : bâzan günün evvelinde, bâzan da sonunda ziyaret ederdi denilir.

ResÜlii\\ah(Sal!ai'iahü Aleyhi ve Sellemj'in burada zevcelerine yaklasmasindan murâd cima' degildir.

Hz. Âise'nin Sevde{llcuUuüLihû anha)'ya. «Sus!» demesi hilesi meydana çikacagindan çekindigi içindir.

Bu Rivayetlerden Su Faideler Çikarilmistir:

1- Kadinlarda kiskançlik fitrîdir. Ortaginin zararini önlemek hususunda kadinin kiskançligi Özür sayilir.

2- Hadîs-i Serif Hz. Âise'nin Peygamberimiz (ScJiullahu Aleyhi ve Sellem) nezdindeki yüksek i'tibâr ve derecesine delildir. Bu i'ti bâr o derece büyük idi kî, ortagi bile her emrinde ona itaat ederdi.

3- Nevbet sahibinin hakki mahfuz tutulma!; ve cima' vâki' olmamak sarti ile bir kimse gündüzün bütün kadinlarinin yanina girebilir.

4- Açik konusuldugu takdirde utanmak îcabeden yerlerde edeb ve terbiyeye riâyeten kinayeli sözler kullanmalidir. Nitekim Peygamber (Saül.ahü Aleyhi ve Sellem; zevcelerine sirf yaklasmakla kalmadigi halde onlarla geçirdigi muhabbet ve ünsiyet âni yaklasmakla ifâde olunmustur.

5- Hadîs-i Serif bal ve tatlinin faziletine; Resûliüluh (Saiialiahü Aleyhi ve Sellem}'in sonsuz sabru

tahammülüne, hududsuz cûdu keremine delildir.

4- Kadinin Muhayyer Birakmanin Ancak Niyetle Talak Olacagi Babi

22- (1475) Bana Ebu't-Tâhir rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Vehb rivayet etti. H.
Bana Harmeleb. Yahya Et-Tücîbî de rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, Ibni Sihâb'dan naklen haber verdi. (Demis ki) : Bana Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf haber verdi ki, Âise sunu söylemis :
Resûlüllah (Sal'allaJüi Aleyhi ve Se'liem)'i 'e kadinlarini muhayyer birakmasi emrolununca benden basladi ve buyurdu ki:
«Ben sana bir sey söyleyecegim; ama ebeveyninden emir almadan (cevap vermeye) acele etmeyebilirsin.»
Resûîüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) annemle babamin ondan ayrilmami emretmeyeceklerini pek âlâ biliyordu. Sonra (sözüne devamla) söyle buyurdu :
«Gerçekten Allah (Azze ve Celle): Ey Peygamber! Zevcelerine sunu söyle : Eger dünya hayatini ve zînerini istiyorsaniz gelin size müfa vereyim ve sizî tatlilikla bosayayim! Yok AIlah ile Resulünü ve dar-i âhirefi dilerseniz süphesiz ki, Allah sîzin iyi hareke* edenlerinize büyük ecir hazirlamistir.» [10]
Ben hemen :
— Bunun nesi için annemle babamdan izin isteyecekmisim! Ben Allah île Resulünü ve dar-i âhireti dilerim; dedim. Sonra ResûîüHah (Sallallahü Aleyhi ve SeUem) in diger zevceleri de benim yaptigim gibi yap-tilar.
Bu hadîsi Buhari Sûre.i Ahzâb'in tefsiri ile «Talâk» bahislerinde, Tirmizî «Tefsîr»de; Nesâî «Nikâh»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Müfessirlerin beyanina göre Peygamber (SallatlaJiü Aleyhi ve Sellem) 'iri zevceleri ondan dünyalik ve bol nafaka istemislerdi. Birbirlerini çekenie-meleri de ona girân geliyordu. Bu sebeple bir ay onlari terketmis; ilâ [11] yapmisti. Bu müddet zarfinda ashab-i kirâminin yanlarina da çikmamisti. Hadîste zikredilen âyetler bunun üzerine nazil oldu.
Peygamber (Saltaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerini ne hususta muhayyer biraktigi ihtilaflidir. Hasan-i Basrî ile Katâde'ye göre bu muhayyerlik bosanma hususunda degil, dünya ile âhiretten birini tercih içndi. Dünyayi tercîh ederlerse Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kendilerinden ayrilacak, âhireti dilerlerse ayrilmayacakti. Bâzilari muhayyerligin bosaimakla bosanmamak arasinda oldugunu söylemislerdir. Hz. Âise ile Mücâhîd, Sa'bî ve Mukaatil buna kaildirler.
O zaman Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'in nikâhi altinda, besi Kureys kabilesinden olmak üzere dokuz zevcesi vardi. Bunlar: Âise bin ti Ebî Bekr, Hafsa binti Ömer, Ümmü Habîbe binti Ebî Süfyân, Sevde binti Zem'a, Ümmü Seleme binti Ebî Üineyye, Safiyye binti Huyey, Meymûne binti Haris, Zeyneb binti Cahs ve Cüveyriye binti Haris (Radiyallahü anhûma) hazerâti idiler. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in tahyîr isine Hz. Âise 'den baslamasi onun faziletinden dolayidir.
Nevevî diyor ki: «Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem}'in Hz. Aise'ye:
— Annenle babandan emir almadan cevap vermeye acele etmeyebilirsin; demesi, ona ve ebeveynine karsi besledigi sefkatten ve Âise (Radiyallahü anha)mn kendisinden ayrilmamasi için onlara nasihat murâd etmesindendir. Çünkü Hz. Âisenin yasça küçük ve tecrübesiz olmasi do-layisiyle ayrilmayi ihtiyar etmesinden çekiniyordu. O bunu ihtiyar ederse kendisini birakmak vâcib olacak, bu suretle hem Âise, hem ebeveyni ve ona uyan diger zevceleri zarar görecekti.»
Hadîs-i serîf Hz. Âise ile diger ezvâc-i tâhirâtin menkibelerine, hayirli islere sitâba, âhiret umurunu dünya islerine tercihe, insanin ar-kada? veya dostuna nasîhatts bulunmasina ve bu babta âhireti için daha faydali gördügü hususu Ön plâna almasi lüzumuna delâlet etmektedir.

23- (1476) Bize Süreye b. Yûnus rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abbâd b. Abbâd, Âsim'dan, o da Muâzetü'l-Adeviyye'den, o da Âise'den naklen rivayet etti. Âise söyle demis :

«Onlardan diledigini geri birakir; Istedigini de yaninda barindirirsin.» [12] âyet-i kerîmesi indikten sonra Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve Sillem) birimizin nevbeti günü gelirse ondan izin isterdi.
Muâze ona: «Resûlüllah (SallaLlahu Aleyhi ve Sellem) senden izin istedigi vakit ne derdin?» diye sormus. Âise (Radiyallahû anha) :
— Bu is bana kaldi ise ben kimseyi kendime tercih edemem, derdim; cevâbini vermis.

(...) Bu hadîsi bize Hasen b. îsâ da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni'l-Mubârek haber verdi. (Dedi ki) : Bize Âsim bu isnâdla bu hadîsin benzerini haber verdi.
Bu hadîsi Buhârî Sûre-i Ahzâb'm tefsirinde; Ebû Dâvûd «Nikâh» bahsinde; Nesâî de «lsretü'n-Nisâ»da. muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Vâhidî'nin müfessirlerden rivayetine göre hadis-i serifte zikri geçen âyet, tahyîr âyetinden sonra nazil olmustur. Tahyîr âyeti inip de ümmehat-i mü'minîn dünya ile âhiretten birini seçmeleri hususunda muhayyer birakilinca ezvâc-i tâhirâttan bâzilari bosanacaklarindan endîse ederek nevbet isini Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'inre'yine birakmislardi. Bunun üzerine mezkûr âyet nazil oldu. Âyet-i kerîme indikten sonra hadîste beyân olundugu vecihle ResûIüHah (Sallaîiahii Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden birinin nevbeti gününde diger birinin yanma gitmek isterse nevbet sahibinden izin istermis.
Nevevî sunlari söylüyor: «Resûlüllah (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem) hakkinda kadinlari tarafindan gösterilen bu ragbet ve yarisma bâzi insanlarda oldugu gibi, sirf cima', muhabbet ve nefsânî sehvetlerden dolayi degil; bilâkis âhiret umuruna, Peygamber (Sallaîlahü Aleyhi ve Sellem)'e yakir. bulunup onun hizmet ve sohbetinde bulunmaya, ondan istifadeye, hukuk ve ihtiyaçlarini edaya, evinde iken vahî gelmesi ümidine ve sair buna benzer busûsata ma'tuf idi.

24- (1477) Bize Yahya b. Yahya et-Temimî rivayet etti (Dedi ki) : Bize Abser, Ismâîl b. Ebî Hâîid'den, o da Sa'bî'den, o da Mesrûk'dan naklen haber verdi. Mesrûk sunu söylemis :
Âise : ResûlüIIah (Sa'HaUahü Aleyhi ve Sellem) bizi muhayyer birakti; ama bunu talâk saymadik, dedi.

25- (...) Bu hadisi bize Ebû Bekr b. Ebî Seyhe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Aliy b. Müshir, Ismâîl b. Ebî Hâîid'den, o da Sa'bî'den, o da Mesrûk'dan naklen rivayette bulundu. Mesruk söyle deniis :
Karim beni iltizâm ettikten sonra onu bir veya yüz yahud bin defa muhayyer birakmis olmama aldiris etmem. Ben Âise'ye sordum da :
— ResûlüIIah (Sallaîiahii Aleyhi ve Sellem) de bizi muhayyer birakti; bu da talâk mi idi? dedi.

26- (...) Bize Muharnmed b. Bessâr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Âsim, Sa'bî'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki :
— ResûlüIIah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) kadinlarini muhayyer birakmis; fakat bu, talâk sayilmamis.

27- (...) Bana Ishâk b. Mansûr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ab-durrahmân, Süfyân'dan, o da Âsim-i Ahvel ile Ismail b. Ebî Hâiid'den, onlar da, Sa'bî'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen haber verdi. Âise :
«ResûlüIIah (Sallallahü A leyhi ve Se.llf.rn) bizi muhayyer birakti. Biz de onu ihtiyar ettik; ama bunu talâk saymadi.» demis.

28- (...) Bize Yahya b. Yahya ile Ebü Bekr b. Ebî Seybe ve Ebû Küreyb rivayet ettiler. Yahya (Bize haber verdi)

tâbirini kullandi. Ötekiler : Bize Ebû Muâviye, A'mes'den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen rivayet etti; dediler. Âise :
«ResûlüIIah (Sallaljahü Aleyhi ve Seliem) bizi muhayyer birakti. Biz de onu ihtiyar ettik; ama bunu bizim aleyhimize bir sey saymadi.» demis.

(...) Bana Ebu'r-Rabî Ez-Zehrânî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Is-mâîl b. Zekeriyyâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize A'mes, Ibrahim'den, o da Esverî'den, o da Âise'den, bir de (yine Ismâîî b, Zekeriyyâ) A'rnes'-den, o da Müslim'den, o da Mesrûk'dan, o da Âise'den naklen bu hadisin mislini rivayet eyledi.
Bu hadîsi Buhârî «Tefsir» ve «Talâk» bahislerinde; Ebû Dâvûd «Nikâh» ve «Talâk»da; Tirmizî «Nikâh»da; Nesâî «Isretü'n-Nisâ», «Nikâh» ve «Talâk» bahislerinde; Ibni Mâce de «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Tahyîr : Bosama isini kadina vermek, kendini bosayip bosamamakta onu serbest birakmaktir. Tahyîr ekseriyetle «umurun elindedir» ve «ihtiyar et» gibi sözlerle yapilir.
Hadîsin bir rivayetinde Hz, Âise'nin : *Bu da talâk mi idi?» sözü bir istifhâm-i inkârîdir; yâni talâk degildi demektir. Çünkü ezvâc-i ta-hirât Peygamber (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) Efendimizi ihtiyar etmislerdi.
Mesrûk'un sözü Buhârîde Hz. Âise'nin cevabindan sonra zikredilmistir. Bu kavil ashâb-i kiramdan : Ömer, Alî, îbni Mes'ûd, Zeyd b. Sabit, Ibni Abbâs ve Aise (Radiyallahû aff/zojhazerâti ile tabiînden : Atâ, Süleyman b. Yesâr , Rabîa ve Zühri'den rivayet olunmustur. Bu zevata göre muhayyer birakilan kadin kocasini Ihtiyar ederse bir sey lâzim gelmez. Dört mezheb imamlarinin kavilleri de budur.
Kadin kendini ihtiyar ederse : Hanefîler'e göre kadina muhayyerlik veren kocasi bu sözü ile talâk niyet ettigi takdirde kadinin meclisini (yâni bulundugu vaziyeti) degistirmeden kendi nefsini ihtiyar etmesi sar tiyle talâk vâki1 olur. Kadin muhayyer birakildigi anda kendini ihtiyar etmez de meclisini degistirirse bir daha kocasinin o sözüne istinaden baska meclisde kendini ihtiyar edemez; meger ki kocasi «ihtiyar et» sözüne : «her ne zaman istersen» cümlesini eklemis ola! O takdirde ne zaman isterse kendini ihtiyar edebilir.
Bir de muhayyer birakildigini kadinin bilmesi lâzimdir. Kadinin haberi yokken kocasi onu muhayyer biraksa da tesadüfen kadin kendini ihtiyar etse bos olmaz. Yalniz îmam Züfer bu surette dahî bos düsecegine kail olmustur.
Tirmizî'nin rivayetine nazaran ulemâdan bâzilari: «Kadin kendini ihtiyar ederse bir talâk-i bâin; kocasini ihtiyar ederse bir talâk-i ric'î vâki' o3ur.» demislerdir. Hz. Zeyd b. Sâbi'in : «Kadin kendini ihtiyar ederse üç; kocasini iltizâm ederse bir talâk-i bâin olur.» dedigi; Hz. Ömer'le Ibni Mes'ûd (Radiyallahû anh) 'nin kadin kendini ihtiyar ettigi takdirde bir talâk-i bâin, diger bir rivayete göre ric'î; kocasini iltizâm ettikte ise bir sey lâzim gelmiyecegine kail olduklari rivayet edilir.

29- (1478) Bize Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ravh b; Ubâde rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Zekeriyyâ b. Ishâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebu'z-Zübeyr, Câbir b. Abdillâh'dan naklen rivayette bulundu. Câbir söyle demis:
Efeû Bekr, Resûlüllah (SallaliahU Aleyhi ve Sellem) fin yanma girmek için izin istemeye girdi; fakat birçok kimseleri kapida otururlarken buldu. Bunlarin hiç birine izin verilmemisti. Müteakiben Ebû Bekr'e izin verilerek içeri girdi. Sonra Ömer gelerek izin istedi. Ona da izin verildi. Ömer Peygamber t SallaUahü Aleyhi ve Sellemj'i, etrafinda kadinlari oldugu halde kederli kederli susmus otururken bulmus. Bunun üzerine (kendi kendine): Mutlaka bir sey söyleyip Peygamber i SallaUahü Aleyhi ve Sellem) 'i güldürmeliyim; diyerek sunu söylemis :
— Yâ Resûlâllah! Hârice'nin kizmi bir görseydin! Benden nafaka istedi, Ben de kalktim onun bogazini siktim.
Bunun üzerine Resûlüllah (SallaliahU A leykl ve Selle m) gülmüs; ve:
«Bunlar da etrafimda gördügün gibi, benden nafaka istiyorlar.» buyurmus.
Derken Ebû Bekr Âise'nin bogazini, Ömer de Hafsa'nm bogazmi sikmaga kalkmislar. Ikisi de: Siz Resûlüllah (SallallaJiu<A leyhi ve Sellem)'den onda olmayan bir seyi istiyorsunuz ha? diyorlarmis. Âise ile Hafsa : Vallahi

Resûlüllah (SallaUahü Aleyhi ve Sellem)'âe olmayan bir seyi ebediyyen istemiyecegiz; demisler. Sonra Peygamber (SallaUahü Aleyhi ve Sellem) onIardan bir ay yahud yirmi dokuz gün uzaklasti. Bilâhare kendisine su âyet indi:
«Ey Peygamber! Zevcelerine söyle...» âyet tâ:
«Allah sizlerin Iyi hareketlerde bulunanlariniza pek büyük ecir hazirladi...» kavl-i kerîmine kadar variyordu.
Bunun üzerine Peygamber (Sattaüahü Aleyhi ve Sellem) Âise'den bas-hyarak :
«Yâ Âise, ben sana bir sey arzetmek isterim; (ama) ebeveyninle istisare etmeden cevap hususunda acele etmemeni dilerim.» demis. Âise:
— Nedir o yâ Resûlâllah? diye sormus. O da kendisine bu âyeti okumus. Âise:
— Ebeveynimle senin hakkinda mi istisare edecekmisim yâ Resûlâllah! Hayir, ben Allah ile Resulünü ve dar-i âhireti iltizâm ederim. Ama benim bu söyledigimi kadinlarindan hiç birine haber vermemeni isterim; demis. Resülüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) :
«Onlardan biri bana sormaya görsün; hemen kendisine haber veririm. Çünkü Allah beni zorlastirici ve sasirtici degil, lâkin ögretici ve kolaylastirici olarak gönderdi.» buyurmuslar.
Vacim: Konusamayacak derecede kederli demektir.
Muannit: Zorlastirici; insanlara mesakkatli isleri yaptiran; mütean-nit de, hatâ etmelerim isteyendir.
Hadîs-i serîf mânâ itibariyle babimizin ilk rivayeti gibidir. Fazla olarak bu rivayet insanin arkadas veya dostunu kederli gördügü zaman onun gönlünü alacak, güldürüp mesgul edecek sözler söylemesinin müstehab olduguna, Hz. Ebû Bekr'le Ömer (Radiyallahü anh) 'nm faziletlerine delildir,

5- Îla, Kadinlardan Uzaklasma, Onlari Muhayyer Birakma ve (Eger Onun Aleyhinde Birbirleri Ile Anlasirlarsa) Ayeti Hakkinda Bir Bab

30- (1479) Bana Züheyr b. Harb rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ömer b. Yûnus el-Hanefî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ikrime b. Ammâr, Ebû Zümeyl Simak'den rivayet etti. (Demis ki) : Bana Abdullah b. Abbâs rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ömer b. el-Hattâb rivayet etti. Dedi ki :
Nebiyyullah (Sallallûhü Aleyhi ve Sellem) kadinlarindan uzaklastigi vakit mescide girdim. Bir de baktim cemaat (üzüntüden) çakil taslariyle yeri eseliyor ve: Resû\ü\\ah. (Sallallahü Aleyhii :e Seüeni] kadinlarini bosamis; diyorlar... Bu mesele kadinlara tesettür emrolunmazdan önce idi. Ben: Bu Isi bugün mutlaka ögrenirim; dedim. Ve Âise'nin yanma girerek :
— Ey Ebû Bekr'in kizi! Isi Resûlüllah (SaUüliahü Aleyhi ve Selleni)'e ezîyyet verecek dereceye vardirdin öyle mi? dedim. Âise :
— Benim seninle ne alâkam var ey Hattâb oglu? Sen kendi kabina bak! dedi.
Bunun üzerine Hafsa binti Ömer'in yanma girerek ona :
— Yâ Hafsa! Isi Resûlüllah (SallallaJiü Aleyhi ve Sellem)'e eziyyet verecek dereceye vardirdin mi? Vallahi pek âlâ bilirsin ki, Resûlüllah (SaUüliahü Aleyhi ve Sellem) seni sevmiyor. Ben olmasam seni mutlaka bo-sardi; dedim. Hafsa çok agladi. Ona :
— Resûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) nerede? diye sordum.
— O yatak odasmdaki kilerindedir; cevâbini verdi. Hemen (oraya) girdim Karsima Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in kölesi Rabâh çikmaz mi!
Kilerin alt esigine oturmus; ayaklarini agaçtan oyulma (merdiven gibi) bir seyin üzerine sarkitmis... Bu (merdiven gibi sey) Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in, üzerine basarak inip bindigi bir kütük idi.
— Yâ Babâhl Yaninda bulunan Resûlüllah. (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in huzuruna girmek için bana izin iste! diye seslendim. Rabâh bir odaya bakti; sonra bir de bana. Fakat bir sey söylemedi. Ben sesimi yükselterek tekrar :
— Yâ Rabâh! Yaninda bulunan Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) in huzuruna girmek için bana izin

iste! Zannederim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seilem) benim Hafsa için geldigimi saniyor. Vallahi Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Sellem) bana onun boynunu vurmami emrederse mutlaka boynunu vururum; dedim. Sesimi de yükselttim. Bunun üzerine Rabâh bana: Çik diye isaret etti. Derhal Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)m yanma girdim. Bir hasirin üzerine yaslanmisti. Ben de oturdum. Örtüsünü araladi. Üzerinde bundan baska bir sey yoktu. Baktim, hasir yan tarafina iz birakmis. Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemyin kilerini gözden geçirdim. Baktim ki, bir sâ' mikdari bir avuç arpa... odanin bir kösesinde bir o kadar da karaz yapragi var; bir de asili deri... Bunu görünce göz yaslarimi tutamadim, Bana :

«Neye agliyorsun ey Hattâb ogiu?» diye sordu.

— Yâ Nebiyyâllah, niçin aglamayayim! Baksana hasir yan tarafina iz birakmis. Iste kilerin! Içinde su gördüklerimden baska bir sey görmüyorum! Öte yanda Kayserle Kisrâ meyveler ve irmaklar içinde... Sen ise Allah'in Resulü (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ve güzidesi oldugun halde iste kilerin!., dedim. Bunun üzerine:

«Ey Hattâb oglu! Âhiret bizim, dünya onlarin olmasina razi degil m Isi n ?» buyurdular.

— Hay hay; dedim.

Onun yanina girdim gireli yüzünde öfke eseri görüyordum. Nihayet:

— Yâ Resûlâllah, kadinlarinin halinden gücüne giden sey nedir? Sayet onlari bosadi isen hiç süphe yok ki, Allah seninle beraberdir. Melekler de Cibril ile Mîkâîi de, ben, Ebû Bekr ve bütün mü'minler de seninleyiz, dedim. Allah'a hamdeylerim ki, söyledigim sözü Allah'in tasdik buyuracagini ummadigim konusmalarim azdir. Ve su âyet (yâni) tahyîr âyeti indi :

(O sizi bosarsa olur ki, Rabbi kendisine sizden daha hayirli zevceler verir.) [13]

(Eger onun aleyhine birbirlerine yardim ederlerse, onun yardimcisi da

Allah, Cibril ve mü'minlerin sâlihleridir. Bütün bunlardan sonra melekler de (ona) yardimcidir.) [14]

Âîse binti Ehî Bekr ile Hafsa, Peygamber (SallallaJûI Aleyhi ve Selkmi in sair zevcelerine karsi birbirlerini tutuyorlardi. Ben :

— Yâ Resûiâllah, sen onlari bosadin mi? diye sordum. «Hayir!» cevâbini verdi.

— Yâ Resûlâllah, ben mescide girdini de müslümanlar (yeri) çakil taslari ile eseliyor; ResûîülJah (Sallailahü Aleyhi ve Selle m) kadinlarini bosa-mis; diyorlardi. Inerek onlara senin kadinlarini bosamadigim haber vereyim mi? dedim.

«Evet, istersen (haber ver)» buyurdular. Kendileriyle konusmaga devam ettim. Tâ ki öfkesi geçti; ve dislerini göstererek gülümsedi. O insanlarin agri en güzellerindendi. Sonra Nebiyyullah (Sailallahli Aleyhi ve Sellem) (asagi) indi. Ben de indini. Ama ben kütüge tutunarak indim. Resûlüllah (Sallailahü Aleyhi ve Selleni) ise yerde yürür gibi ona eliyle dokunmadan indi.

-— Yâ Resûlâllah, odada ancak yirmi dokuz gün kaldin? dedim.

«Ay yîrmi dokuz gece olur.» buyurdu. Bunun üzerine ben mescidin kapisina durarak olanca sesimle :

— Kesûlüllah {Sallailahü Aleyhi ve Seliem) kadinlarini bosamamistir; dîye nida ettim; ve su âyet indi:

(Onlara emniyete veya korkuya dâir bir sey gelirse onu yayarlar. Halbuki onu Resule ve kendilerinden ülülemir olanlara arz etseler mânâ çikaranlar onu bilirdi.) [15]

Bu isi ben anlayip çikarmistim; Allah (Azze ve Celle) de tahyîr âyetini indirdi.

Bu babin rrivâyetleri î1âvak'asi hakkindadir. Bundan murâd : Peygamber (Sallailahü Aleyhi ve Sellemj'in, bir ay kadinlarindan uzaklasmasidir, îlâ hakkinda az ileride ma'lûmat verilecektir. Burada yalniz hadîsin bâzi cümlelerini îzâh edecegiz.

Taslarla yeri eselemek: Üzüntünün ifadesidir. Çünkü düsünceli ve üzüntülü bir insan ekseriya elindeki tas veya sopa ile yeri eseler.

Aybe : Içine kiymetli esya konulan kaptir. Hz. Âise Ömer (Radiyailahiiantika: «Sen kendi kabina bak!» sözü ile; Sen kendi kizin Hafsa'ya nasihat et, demek istemistir. Cümlede tesbih vardir. Hz. Hai1ss kiymetli esya

muhafazasina benzetilmistir.
Karaz; Selem denilen agacin yapraklaridir. Bu yapraklar tabaklikta kullanilirmis.
Efîk: Henüz tabaklanmasi bitmemis deri demektir. Istinbât: Kuyudan su çikarmaktir. Müctehid ulemânin bir delilden hüküm çikarmalarina da istiare yolu ile istinbât denilmistir.

31- (...) Bize Hârûn b. Saîd El-Eylî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Vehb rivayet etti. (Dedi Id) : Bana Süleyman yâni Ibni Bilâl haber verdi. (Dedi ki) : Bana Yahya haber verdi. (Dedi ki) : Bana Ubeyd b. Huneyn haber verdi. O da Abdullah b. Abbâs'i rivayet ederken dinlemis. Ibni Abbâs sunlari söylemis .:
— Bir âyetin mânâsini Ömer b. Hattab'a sormak niyetiyle bir sene bekledim. Heybetinden dolayi kendisine bir türlü sorarmyordum. Nihayet hacc için (yola) çikti. Onunla beraber ben de yola çiktim. Dönüste biraz yol alinca bir haceti için misvak agaçlarina dogru sapti. Ben de kazay-i hacet edinceye kadar onu bek'ledim. Sonra onunla birlikte yola revân oldum. Ve :
— Yâ Emîrelmü'minîn, Resiûlüllah (Salkülakü Aleyhi ve Seliem) aleyhine zevcelerinden biri ile anlasan iki kadm kimlerdir? dedim. Ömer CRadiyallahü anh) ?
— Onlar Hafsa ile Âise'di.r; cevâbini verdi. Bunun üzerine :
— Vallahi bu meseleyi bi:r seneden beri sana sormak isterdim; ama heybetinden dolayi s ora mi yordum; dedim.
— Bunu yapma! Benim bildigimi zannettigin bir seyi hemen bana sor: eger ben onu bîlirsem sana haber veririm; dedi ve sözüne söyle devam etti:
— Vallahi cahüiyyet devrinde biz kadinlari insan yerine saymazdik. Nihayet Allah Teâlâ onlar h.akkmda indirdiklerini indirdi ve kendilerne yaptigi taksimi yapti. Bir defa ben kendi kendime bir seyi istisare ederken zevcem bana : Söyle söyle yapsan olmaz mi? deyiverdi. Ben de ona:
— Sana ne oluyor da bu ise karisiyorsun; benim yapmak istedigim bir seye neden burnunu sokuyorsun? dedim. Kadin :
— Sasarim sana ey Hattâb oglu! Sen kendine kafa tutulmasini istemiyorsun; halbuki kizin Resûiüllah (SaliaUahii Aleyhi ve Sellem)'e kafa tutup duruyor. O derecede ki, bütün gün efkârli kaliyor; dedi. Bunun üzerine cübbemi alarak evimden çiktim ve Hafsa'nin yanina girdim. Ona dedim ki :
— Kizcagizim! Sen Resûlüllah (SalIallahü Aleyhi ve Sellem) 'e kafa tu. tarmissm, hattâ bütün gün efkârli kalirmis! Hafsa :
— Vallahi biz ona çok müracaatta bulunuyoruz; dedi.
— Bilirsin ki, ben seni Allah'in azabindan ve .Resulünün gazabindan sakindiririm kizcagizim! Sakm seni o kendi güzelligini begenen, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi veSellem) in kendisine olan sevgisine güvenen aldatmasin! dedim. Sonra (oradan) çikarak karabetim oldugu için Ümmü Sele-me'nin yanina girdim; ve onunla konustum. Ümmü Seleme bana sunu söyledi:
— Sasarim sana ey Hattâb oglu! Her seye karisirsin; hattâ Resûlüllah i Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ile zevcelerinin arasina bile girmek istiyorsun!
Ümmü Seleme (nin bu sözü) bana öyle te'sîr etti ki, efkârimi bir parça yatistirdi. Müteakiben onun yanindan çiktim, Ensârdan bir dostum vardi. (Mecliste) bulunamazsam bana haber getirir; o bulunamazsa ben ona haber getirirdim. O tarihde biz Gassân hükümadarliarmdan bir kiral-dan korkuyorduk. Üzerimize hücum etmek istedigini haber almistik. Ondandan gözümüz korkmustu. Derken dostum Ensârî gelerek kapiyi çaldi; ve :
— Aç, aç! dedi. Ben :
— Gassanh mi geldi? diye sordum.
— Ondan daha kötü! Resûlüllah (SalUüldiü Aleyhi ve Sellem) zevcelerinden ayrilmis: cevâbini verdi. Ben de:
— Patlasin Hafsa ile Aise; dedim. Sonra elbisemi alarak çiktim, geldim. Bir de baktim Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seli em) yatak odasinda: Odaya merdivenle çikiliyor. Jtesû\ü\lah(Salla!lajit{ Aleyhi ve Sellem) 'in

siyah bir kölesi de merdiven basinda!..
— Ben Ömer'im; dedim. Müteakiben bana izin verildi. Ben de Resûlüllah (SallailahU Aleyhi ve Sellem)'e bu hâdiseyi anlattim. Ümmü Seleme kissasina gelince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi. Kendisi (kuru) bir hasir üzerinde idi. Vücûdu ile hasir arasinda hiç bir sey yoktu. Basinin altinda içi lif dolu deriden bir yastik; ayaklarinin yaninda bir karaz yigini; basinin ucunda asili birkaç deri bulunuyordu. Ben Re-sûlüllah (Sallallahü'Aleyhi ve Sellem) 'in yan tarafinda hasirin izini görünce agladim.
— Niçin agliyorsun? diye sordu.
— Yâ Resûlâllah, Kisrâ ile Kayser neler içinde yasiyorlar neler!.. Halbuki sen Allah'in Resulüsün!., dedim. Bunun üzerine Resûlüllah (SaltaIlahü Aleyhi ve Sellem):
«Dünya onlarin; âhiret de senin olmasina razi degil misin?» buyurdular.

32- (...) Bize Muhammed b. El-Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Affân rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd b. Seleme rivayet etti. (Dedi ki) : Bana. Yahya b. Saîd, Ubeyd b. Huneyn'den, o da Ibni Abbâs'dan naklen haber verdi. Ibni Abbâs söyle demis :
«Ömer'le birlikte dönüyordum. Merru'z-Zahrân denilen yere geldigimiz vakit...» Kavi bu hadîsi Süleyman b. Bilâl hadîsi gibi rivayet etmistir. Yalniz o söyle demistir : «Ben : O iki kadinin hâlü sani nedir? diye sordum.
— Hafsa ile Ümmü Seleme'dir; buyurdular.» Bir de bu rivayette râvi: «Hücrelere geldim. Bir de baktim her evde yas (ediliyor) ibaresi ile:
«Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Seliem} bir ay kadinlarinin semtine ug-ramiy a cagina yemin etmisti. Ay yirmi dokuz olunca yanlarina indi.» cümlesini ziyâde etmistir.

33- (...) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe üe Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfiz Ebû Bekr'indir. Dediler ki : Bize Süfyân b. Uyeyne, Yahya b. Saîd'den rivayet etti. O da Abbâs'in âzâdlisi Ubeyd b. Huneyn'den dinlemis. Ubeyd demis ki : Ben Ibni Abbâs'i sunlari söylerken isittim:
«Ömer'e, Resûlüllah (Sallalkihü Aleyhi ve Sellem) zamaninda birbirleri ile anlasan iki kadinin kimler oldugunu sormak istiyordum. Fakat bir sene bekledigim halde bir türlü yerini bulup soramiyordum. Nihayet Mekke'ye müteveccihen kendisine arkadas oldum. Merru'z-Zahrân'a vardiginda kazayi hacete gitti. Ve:
— Bana tulumla su yetistir, dedi. Ben de kendisine tulumla su götürdüm. Hacetini görüp döndügü vakit ben ellerine su dökmeye gittim ve bu meseleyi kendisine anarak :
— Yâ Emîrelmü'minîn! O iki kadin kimlerdir? dedim. Sözümü bitirir bitirmez:
— Âise Ile Hafsa'dir, cevâbini verdi.»

34- (...) Bize Ishâk b. Ibrahim el-Hanzalî ile Muhammed b. Ebî Ömer rivayet ettiler. Hadîsin lâfzini ikisi de birbirine yakin ifâde ettiler. Ibni Ebî Ömer: (Bize rivayet etti) la'bîrini kullandi. Ishâk ise: (Bize Abdürrezzâk haber verdi) dedi. Abdürrezzâk: Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdillâh b. Ebî Sevr'den, o da Ibni Abbas'dan naklen haber verdi, demis. Ibni Abbâs sunlari söylemis :
«Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden, haklarinda Allah Teâlâ'nin:
(Eger tevbe ederseniz kalpleriniz söz dinledi demektir.) [16] buyurdugu iki kadinin kimler oldugunu Ömer'e sormaga arzu eder dururdum. Nihayet Örner hacc etti. Onunla birlikte ben de hacc ettim. Biraz yol aldiktan sonra Ömer sapti. Elimde su tulumu oldugu halde onunla birlikte ben de saptim. Kazay-i hacet etti; sonra yanima geldi. Ellerine su döktüm; abdest aldi. (O zaman) :
— Yâ Emîrelmü'minîn : Veygamher(Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *in zevcelerinden kendilerine Allah (Azze ve Celle)'in :
(Eger tevbe ederseniz kalpleriniz söz dinledi demektir} buyurdugu iki kadin kimlerdir? dedim. Ömer:
— Sasarim sana ey Ibni Abbasî Onlari Hafsa ile Aise'dir; cevabim verdi. (Zührî demis ki: Vallahi Ömer, Ibni

Abbâs'in sordugu suâlden hoslanmamis, fakat gizlememistir.)
Bundan sonra Ömer, hadîsi rivayete basladi, dedi ki:
— Biz, Kureys cemaati kadinlara tahakküm eden bir kavim idik. Medine'ye geldigimizde (orada) kadinlari kendilerine tahakküm eden bir kavim bulduk. Az sonra bizim kadinlarimiz da onlarin kadinlarindan huy kapmaga basladilar. Benim evim Avâlî'deki Benî Ümeyye b. Zeyd kabilesinde idi. Bir gün karima kizdim. Bir de baktim bana kafa tutuyor!.. Bana karsi söz söylemesini men'etüm. Kadin :
— Benim sana karsilik vermemi neden men' ediyorsun? Vallahi PeygamberfSaHallahü Aleyh: ve Sclleni) 'in zevceleri bile ona kafa tutuyorlar da (bâzan) biri bütün gün aksama kadar kendisini terkediyor, dedi. Bunun üzerine oradan giderek Hafsa'nin yanma girdim. Ve :
~— Sen Resûlüllah (SaHailahü Aleyhi ve Sel!em)'e kafa mi tutuyorsun? dedim. Hafsa :
— Evet, cevâbini verdi.
— Sizden biriniz onu bütün gün aksama kadar terk ediyor mu? diye sordum. (Yine) :
— Evet, cevâbini verdi. Dedim ki:
— Sizden bunu yapan muhakkak kendine yazik etmistir. Biriniz Resulü Ekrem (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'m gazabindan dolayi Allah'in kendisine gazâb etmeyeceginden emîn olabiliyor mu? Su halde böylesi helak olmus demektir. Sen Resûîüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e kafa tutma, ondan bir sey isteme! Aklina geleni benden iste! Sakin ortaginin Resûîüiîah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)nezdinde senden daha güzel ve daha sevgili olmasi seni aldatmasin!» (Ömer burada Âise'yi kasdetmistir. Sönme devamla) demistir kî:
— Benim Ensardan bir komsum vardi. Resûîüiîah (SallallahüAleyhi ve Sellemjin yanima inmek hususunda onunla nevbetlesirdik. Bir gün o iner, bir gün ben inerdim. Bu suretle bâzan vahi haberini ve saireyi o bana getirir; bâzan da bunlarin mislini ben ona getirirdim. Aramizda : Gassânlilar bizimle harb etmek için atlarini nallatiyor; diye konusurduk. Derken dostum Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem)'in yanina indi. Sonra yatsi zamaninda bana gelerek kapimi çaldi; ve bana seslendi. Yanma çiktim.
— Büyük bir hâdise olmus; dedi. Ben :
— Ne o? Yoksa Gassânlilar mi gelmis? diye sordum.
— Hayir; ondan daha büyük ve uzun!.. Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) kadinlarini bosamis!.. dedi.
— Yazik! Hafsa mahvoldu, dedim: Ben bunun olacagini biliyordum. Onun için sabah namazini kildigim gibi elbisemi kusandim; sonra asagi inerek Hafsa'nin yanma girdim. Hafsa agliyordu.
— Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selîem) sizi bosadi mi? diye sordum.
— Bilmiyorum; iste kendisi! Su yatak odasina çekilmistir, dedi. Bunun Üzerine onun siyah bir kölesinin yanma gelerek:
— Ömer için izin iste! dedim. Köle hemen içeri girdi. Sonra benim yanima çikarak:
— Ona senin geldigini söyledim, ama ses çikarmadi, dedi. Bunun üzerine oradan çekilerek minberin yanina gittim; oturdum. Bîr de ne göreyim! Onda bir cemaat oturuyorlar; bâzilari da agliyor!.. Biraz oturdum Sonra efkârim bana galebe çaldi; ve (tekrar) köleye gelerek:
— Ömer için izin iste! dedim. Köle içeri girdi. Sonra benim yanima çikarak:
— Ona senin geldigini söyledim; ama ses çikarmadi; dedi. Bunun Üzerine geri döndüm. Az sonra baktim köle beni çagiriyor!..
— Içeri gir; sana izin verdiler! dedi. Artik içeri girdim. Ve Resûlüllah selâm verdim. Baktim, dokuma bir hasir üzerine yaslanmis: hasir yan tarafinda iz birakmis.
— Yâ Resûlâllah. kadinlarini bosadm mi? dedim. Basmi hana dogru kaldirarak :
«Hayir!» cevâbini verdi. Bunun üzerine ben sunlari söyledim: -s- Allah her seyden büyüktür! Bizi bir görse idin yâ Resûlâllah! Biz Kureys cemaati kadinlara tahakküm eden bir kavim idik. Medine'ye geldigimizde (orada) kadinlari kendilerine tahakküm eden bir kavim bulduk. Az sonra bizim kadinlarimiz da onlarin kadinlarindan huy kapmaga basladilar. Derken bir gün karima kizdim. Bir de baktim, bana kafa tutuyor!.. Bana karsi söz söylemesini men' ettim. Kadin :

~ Benim sana karsilik vermemi neden men' ediyorsun? Vallahi Pey-gamber (Sallallahü Aleyhi ve Seliem I'in zevceleri bile ona kafa tutuyorlar da (bâzan) birisi bütün gün aksama kadar kendisini terk ediyor; dedi.
— Onlardan bunu yapan muhakkak kendine yazik etmistir; hiç biri Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) 'in gazabindan dolayi Allah'in kendisine gazab etmeyeceginden emin olabiliyor mu? O halde muhakkak helak olmustur; dedim.
Bunun üzerine Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) gülümsedi. Ben (sözüme devamla) dedim ki:
— Yâ Resûlâllah, Hafsa'nin yanma girdim de (ona) sunlari söyledim : Sakin ortaginin Resûlüllah (Sallallahü A leyhi ve Seliem) nezdinde senden daha güzel ve daha sevgili olmasi seni aldatmasin! Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemjhit daha gülümsedi. (Bu arada) :
— Seninle sohbet edebilir miyim yâ Resûlâllah? dedim.
«Evet!» cevâbini verdi. Ben de oturdum. Müteakiben basimi kaldirarak içeriye bir göz gezdirdim. Vallahi içeride üç deriden baska göze dokunur bir sey göremedim. Ve:
— Yâ Resûlâllah, Allah'a duâ et de ümmetine bol rizk ihsan eylesin. Iranlilarla Romalilar Allah'a tapmadiklari halde onlara bol rizklar ihsan eylemistir; dedim. Bunun üzerine dogrularak oturdu; ve :
«Sen süphede misin ey Hattâb oglu? Onlar iyi amellerinin karsiligi kendilerine dünya hayatinda pesin verilen bir kavimdirler.» buyurdu.
— Benîm için magfiret dile yâ Resûlâllah, dedim.
Resûlüllah (SaHaHahü Aleyhi ve Sellem) zevcelerine pek ziyade gücendiginden bir ay yanlarina girmemeye yemîn etmisti. Nihayet Allah (Azze ve Cellem) kendisini tekdir eyledi,

35- (1475) Zührî demis ki: Bana Urve, Âise'den naklen haber verdi. Aise söyle demis :
«Yirmi dokuz gece geçince Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) benden bashyarak yanima girdi. Ben :
— Yâ Resûlâllah, sen bizim yanimiza bû ay girmemege yemîn ettin; fakat yirmi dokuz gecede pirdin. Ben sayiyorum; dedim.
Bunun üzerine:
«Gerçekten ay (bâzan) yirmi dokuz çeker.» buyurdu. Sonra:
«Yâ Âise! Ben sana bir sey söyleyecegim, ama annenle babana danismadan bu hususta cevap vermege acele etmeyebilirsin» dedi; ve bana:
(Ey Peygamber, zevcelerine söyle!..) âyetini (büyük ecir hazirladi.) kavl-i kerîmine kadar okudu.
Aise demis kî: «Vallahi Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) ebeveyninin bana ondan ayrilmami emretmeyeceklerini pek âlâ biliyordu. Ben de:
— Ebeveynime bu hususta mi danisacakmisim? Ben Allah ile Resulünü ve dâr-i âhireti murâd ediyorum; dedim.»
Ma'mer demis ki: Bana Eyyûb haber verdi ki, Âise: «Benim seni ihtiyar ettigimi kadinlarina haber verme; demis. Peygamber (Sallallahü Aleyh'i ve Sellem) de ona :
«Süphesiz AlSah beni teblige! olarak göndermistir. Sasirtici olarak göndermemistir.» buyurmuslar.
Kata de: «Kalpleriniz meyi etmistir.» manasinadir; demis.
Bu hadîsi Buhârî : «Ilm», «Nikâh», «Tefsir», «Mezâlim», «Libâs» ve «Metâim» bahislerinde; Tirmizî : «Tefsîr»de; Nesâî de : «Savm» ve «Isretü'n~Nisâ'»da muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir. Hz. Ömer 'in : «Nihayet Allah Teâlâ onlar hakkinda indirdiklerini indirdi...» sözünden murâd : «Kadinlarla iyi geçinin.» «Onlari zarara sokmak için nikâhinizda tutmayin!» «Size itaat ederlerse onlarin aleyhine çikar yol aramayin.» gibi âyetlerdir. Nitekim : «Kendilerine yaptigi taksimi yapti.» ifadesiyle de dörtte bir gibi mîrâs hisselerini ve kadinlarin nafakalarini kasdetmistir.
Ömer (RadiyaHahü anh'i'm komsusu Itbân b. Mâlik e1-Hazreci'dir. Bu zâti Peygamber (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) Hz. Ömer'e kardes yapmisti. Bazilari komsusunun Evs nâminda biri oldugunu söylerler.
Gassân : Aslinda Sam taraflarinda bir suyun ismidir. Bu suyun civarinda yasayip ondan içenlere Gassân iler

denilmistir. Gassânî1er'in bir rivayette dört yüz, diger rivayette alti yüz sene hüküm sürdükleri ve kendilerinden otuz yedi hükümdar geçtigi rivayet olunur.

Mesrube veya mesrabe : «Su içilen yerdir. Bâzilari bunun gurfe denilen yüksek oda mânâsina geldigini söylerler. Ibni Kuteybe'ye göre mesrube : Yüksek odanin önündeki sofa gibi yerdir. Ibni Battal yiyecek ve içecek saklanan oda yâni kiler mânâsina kullanildigini söyler ki, burada münasib olan da budur.

Resûiüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizin kapisini bekleyen siyah kölenin ismi Rabâh 'tir.

Merm'z-Zahrân : Mekke yakinlarinda bir vâdîdir.

Avâlî: Medîne-i Münevvere sirtlarmdaki köylerdir. Bunlarin Medîne'ye uzakliklari iki ile sekiz mil arasindadir. Medîne'nin sarkina düsen bu yerlerde Evs kabilesi yasardi.

Hadîsin râvilerinden Ubeyd b. Humeyd için bütün nüshalarda «Abbâs'm âzâdlisidir» denümisse de hadîs ulemâsi bunu dogru bulmamis; mezkûr zâtin Zeyd b. Hattâb ogullarinin âzâdlisi oldugunu söylemislerdir.

îbni Abbâs (Radiyallahü anh) fnin suâline Hz. Ömer'in sasmasi, tefsir ilminde bu kadar söhreti olmakla beraber bu meseleyi bil-memesindendir. Zemahserî: «Galiba Ömer (Radiyallahü anh) onun sordugu seyden hoslanmamis.» diyor. Nitekim bu cihete nefsi hadîste de Isaret olunmustur.

Ekser-i rivayetlerde tevbe etmelerine isaret buyuruîan kadinlar Hz. Âise ile Hafsa binti Ömer 'dir. Yalniz Hammâd b. Seleme rivayetinde bunlarin Hafsa ile Ümmü Seleme (Radiyallahü anhûma) olduklari bildirilmistir.

Bâ: Lügatte mutlak surette yemîn mânâsina gelir. Fukahanin istilahlarina göre ise bir kimsenin karisi ile bir müddet cinsî münasebette bulunmayacagina yemîn etmesidir. Bu hususta ulemâ ittifak halindedirler. Yalniz Ibni Sîrîh'in : «Ser'î îlâ zevce ile cinsî münasebeti, konusmayi ve nafaka vermek gibi seyleri terk etmeye hamlolunur.» dedigi söylenir.

Kaadî Iyâz (476-544) : «Mücerred ilânin derhal talâk, kef-fâret ve mutâlebe îcâb etmeyecegi hususunda ulemâ arasinda ihtilâf yoktur.» diyor.

Ser'î ilânin müddeti ihtilaflidir. Sahabe ve tabiînin ekserisi ile Hicaz ulemâsina göre îlâ. dört aydan fazla bir müddet karisina yaklasmayacagina yemîn etmekle olur; onlara göre dört ay yaklasmamaya yemîn etmek îlâ degildir.

Kûfe1i1er'ce îlâ : Bir kimsenin karisma dört ay veya daha fazla müddet yaklasmayacagina yemîn etmesidir.

Bu bâbda îbni Ebî Leylâ ile Ibni Subrume sü-zuz göstererek : «Karisina bir gün yaklasmayacagina yemîn edip de sonra dört ay onun semtine ugramayan kimse îlâ yapmis sayilir.» demislerdir.

îbni Ömer (Radiyallahü anh) 'dan .bir rivayete göre yemininde vakit tayîn eden kimse îlâ yapmis sayilmaz; velev ki tâyin ettigi müddet uzun olsun. îlâ ancak ebediyyen yaklasmamaya niyet etmekle olur.

îîâda yemîn müddeti geçmeden cinsî münasebette bulunmakla hüküm sakit oldugu gibi, dört aydan evvel talâk da vuku' bulmaz. Fakat cinsî münasebette bulunmadan dört ay geçerse Kûfeliler'e göre bir talâk vâki' olur. Bu talâkin bâyin mi ric'î mi olacagi ihtilaflidir.

Hicaz ve Misir ulemasi yle muhaddislere ve Zahirî1er'e göre'bu surette yemîn sahibine: «Ya cinsî münasebette bulun; yahud karini bosa!* denilir. Bosamazsa kadini onun namina hâkim bosar. Sâfiîler'in mezhebi budur. Meshur olan kavline göre bu meselede Imam Mâlik de Sâfiîler'le beraberdir. Diger kavlinde ise Kûfe1i1er'le beraberdir. Vâki' olan talâk ric'îdir.

Imam Safii bir rivayette hâkimin bosama hakki olmadigini, fakat ya cima' yahud talâk için icbara hakki oldugunu söylemistir.

Bâzilari ilâ için yeminin Öfke hâlinde ve zarar vermek maksadi ile yapilmasini sart kosmuslarsa da cumhura göre böyle bir sart mu'teber degildir. Ilânin teferruati için fikih kitaplarina müracaat etmelidir. Zâten az yukarida da isaret ettigimiz vecihle Resûiüliah (Sailallahü Aleyhi ve Seiiem) in îlâsi bu kabilden degil, sirf bir ay kadinlarindan uzaklasmaktan Ibaretti.

Hz. Ömer'in Peygamber (Sailallahü Aleyhi ve Sellem)e : «Benim için magfiret dile!..» diye ricada bulunmasi, onun huzurunda dünya ni'met-lerini büyük görerek bu hususta söz etmek cüretinde bulunmasmdandir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Ilim meclislerine devam etmek, gerekirse bu hususta biri ile nevbellesmek müstehaptir. Nitekim sahâbe-i kiramin âdetleri bu idi.
2- Ulemanin ve diger büyüklerin huzuruna girerken ihtiram için güze) giyinmek müstehaptir.
3- Muhaddis, hadîsi bâzan hiç kisaltma yapmadan oldugu gibi, rivayet edebilir. Hz. Ömer'in Ibni Abbâs (Radiyallahü anha) «Onlar Âise ile Hafsa idi.» demekle iktifa etmeyip uzun uzadiya izahatta bulunmasi buna delildir.
4- Baba kizana nasihat ederek, kocasina karsi onun ahlâkini islâha çalismalidir.
5- Resûiüliah (Sailallahü Aleyhi ve Seiiem;'in ehemmiyet verdigi seyleri mühimsemek, onu üzen hususâta üzülmek ve aglamak mesru'dur.
6- Bir kimsenin yanma girerken izin istemelidir.
7- Istenilen izin sükût ile karsilanirsa oradan geri dönmek caizdir. Ulemâdan bâzilari Hz. Ömer'in buradaki hükmüne bakarak : «Sükût ile hüküm vermek caizdir.» demislerdir.
8- Bir kimsenin yanina girmek için tekrar tekrar izin istemek caizdir.
9- Hükümdar yanina girmek isteyene izin verip vermemekte ve keza bir sey söylemeyip susmakta muhayyerdir.
10- Hadîs-i serif Peygamber (Sailaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in sabrina ve dünya ni'metlerinin pek azi ile iktifasina delildir.
11- Hükümdarin huzurunda oturmak caizdir. Hattâ hosnut kalacagi sezilirse bu hususta onun emrini beklemege bile hacet yoktur.
12- Insanin hâline, Allah'in verdigi rizka ve kadere cani sikilmasi caiz degildir. Böylesinin îman zaifliginden korkulur.
13- Dünya m'metlerinin azi ile iktifa ederek âhiretini kazanmaya çalismak müslumana yakisan en hayirli hâldir. Zira dünyanin âcil saadeti insani sefahate yaklastirir.
14- Insan hâline razi olmayip kadere kizmaktan Allah'a istigfar etmelidir.
15- Fazilet ehli zevattan hayir duasi ve istigfar istemek mesru'dur. Buna delil Hz. Ömer'in Peygamber (Sailaltahü Aleyhi ve Sellem) Efendimizden istigfar istemesidir.
16- Kocasinin sirrim baskalarina ifsa eden ve ona eza için hîle yapan kadin azarlamak sureti ile cezalandirilir.
17- Kemâli! bir kadin nefsi hakkinda ebeveyni veya aile efradindan baska biri ile istisarede bulunabilir. Bu müsavere bilhassa mal hususunda evlâdir.
18- Insan isledigi hayirli bir isi icâbinda söyleyebilir. Hz. Ibni Abbâs'm : «Ömerle birlikte ben de hacc ettim.» sözü buna delildir.
19- Baskasinin yardimi ile abdest almak caizdir.
20- Peygamber (Satlailahü Aleyhi ve Sellem) 'in gülmesi tebessümden ibaretti. Onu da muhatabina ikram için yapardi.
21- Bir kimsenin bir ay karisinin yanma girmemeye yemîn etmesi caizdir. Bu yemin ilâ degildir.
22- Izin için kapi çalmak caizdir.
23- Bir baba damadinin izni olmasa bile kizinin yanma girerek onun bilhassa evlilik hayatina aid hallerini teftis edebilir.
24- Ayakta sual sormak caizdir.
25- Ilim ögrenmeye ragbet göstermek lâzimdir.
26- Haberi vahid ve sahâbe-i kiramin mürsel hadisleri ile amel câizdir. Çünkü Ömer (Radîyallahü anh) komsusunun haberini kabul ediyordu
27- Hükümdar ve hâkim gibi zevat bâzi hallerde yalniz basina bir yere kapanip mühim islerine bakabilirler. Bu takdirde kapici onlarin sükûtundan içeriye kimseyi kabul etmek istemediklerini anlarsa, gelenlere izin vermez. ResûlüUah (Scr'laHahii Aleyhi ve Sellem) ekseri hallerde kapici bulundurmazdi. O gün kapici bulundurmasi

ihtiyaca mebnî idi.
28- Insan evlâdini küçükken oldugu gibi, büyüdükten hattâ evlendikten sonra da terbiye edebilir. Ebû Bekr ile Ömer (Radlyallahü anhiima) 'mn fiilleri buna delildir.
29- Evde kat ve kiler gibi seyler yapmak caizdir.
30- Ilim, büyük veya küçük herkesten alinir. Zîrâ bir emânettir.
31- Insan bir dostunu veya arkadasini kederli görür de teselli el mek isterse bu hususta ondan izin istemelidir. Zîrâ izin istemeden konu sursa teselli yerine bilâkis kendisini daha çok mahzun ve mükedder ede bilir. Bu cihet dikkati gereken mühim âdaptandir.
32- Büyüklere hürmet ve saygi göstermek, onlarin hizmetinde bu lunmak müstehaptir. Nitekim Ibni Abbâs (Radiyallahüanh) Hz. Ömer'e karsi son derece hürmetkar davranmistir.
33- Bir insan dostunun rizâsi sarti ile onun evine ve içindeki es yasma bakabilir. Gerçi selefden bâzilari bunu mekruh saymislarsa de bu kerahet riza gösterilmeyen hallere hamledilmistir.
34- Hadîs-i serîf Hz. Âise'nin faziletine de delildir. Çünkü Peygamber (Sallailahu Aleyh! ve Seliem) muhayyerlik isine olsun, bir ay sonra ailesi nezdine dönüste olsun ondan baslamistir.

6- Üç Talakla Bosanan Kadina Nafaka Verilmemesi Babi

36- Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Esved b. Süfyan'm âzadhsi Abdullah b. Yezîd'den dinledigim, onun da Ebû Seleme h. Abdirrahman'dan, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Ebû Amr b. Hafs Fatime'yi giyaben talâki hâinle bosamis da vekili ona arpa göndermis. Fâtime buna razi olmamis. Fakat Ebû Amr'in vekili;
— Vallahi seni bizde bîr hakkin yoktur; demis. Bunun üzerine Fâtime, Resülüliah (Salbllahü Aleyhi ve Sellemj'e gelerek bu meseleyi ona anlatmis. Peygamber (Sallaliahli Aleyhi ve Sellem) :
«Senin onda nafaka hakkin yoktur.» buyurmus ve iddetini Ümmü Serîk'in evinde geçirmesini emretmis. Sonra :
«Ummü Serik ashabimin daima ziyaretine gittikleri bîr kadindir. Sen Ibni Ummi Mektûm'un yanrnda iddet bekle, çünkü o a'mâ bir adamdir. (Yaninda) çarsafini atabilirsin! (Nikâh için) helâl oldugun zaman bana bildir!» buyurmuslar. Fâtime sunlari söylemis :
— (Nikâha) helâl oldugum vakit kendilerine, Muâviye b. Ebî Süf-yân ile Ebû Cehm'in beni istediklerini söyledim. Resülüllah (Saliallahü Aleyhi ve Sellem) söyle buyurdular:
«Ebû Cehm sopasini boynundan birakmaz; Muâviye'ye gelince ; o da yoksuldur; hiç mali yoktur. Sen Üsâme b. Zeyd Ile evlen!» Ben buna razi olmadim. Sonra (tekrar) :
«Sen UsSme b. Zeyd ile evlen!» buyurdular. Bunun üzerine onunla evlendim. Allah onda hayir halketti; ten de gibta ettim!
Bu hadîsin bazi rivayetlerini Buhârî, Ebû Dâvûd ve Nesâî «Talâk» bahsinde tahrîc etmislerdir.
Nevevî diyor ki : «Kocasinin Fâtime'yi üç talâkla mi yoksa talâk-j bâinle veya üç talâkin sonuncusu ile' mi bosadigi hususunda lâfizlari muhtelif olmakla beraber hafizlarin rivayet ettigi ve mu'temed râvüerin ittifak halinde bulunduklari sahih ve meshur olan hadîs budur.»
Fâtime binti Kays hadîsini Tahâvî on alti sahih tarîkten rivayet etmistir.
Hz. Fâtime (Radiyallahü anha) Dahhâk b. Kays'm kiz kardesidir. Ondan on yas büyük oldugu söylenir. Kendisi ilk muhacirlerdendir. Güzelligi, akli, kemali ve asaleti meshurdur. Hz. Ömer se-hîd edildigi zaman ashab-i sûra onun evinde toplanmisti.
Fâtime (Radiyallahü anha) Ebû Amr b. Hafs ile evlenmisti. Bu zâtin ismi ihtilaflidir. Ekser-i ulemâya göre Abdü1hamid'dir. Nesâî, Ahmed oldugunu söylemis; bâzilari isminin künyesinden ibaret oldugunu iddia etmislerdir.
Rivayetlerin bâzisinda Hz, Fâtime 'nin üç talâkla, bâzilarinda talâk-i bâinîe bosandigi bildirildigi gibi, bir

rivayette üç talâkin sonuncusu, baska bir rivayette : Kalan bir talâk: ile bosandigi ifade olunmaktadir. Hattâ mutlak olarak : «bosadi» seklinde dahî rivayet olunmustur.
Bu rivayetlerin arasi söyle bulunmustur ; Kocasi Hz. Fâtime'yi daha evvel iki defa bosarmstir. Son defa bosamakla talâk adedi üç olmustur. Iste üç talâkla bosadigmi söyleyenlerle «bir talâk», «üç talâkin sonuncusu» gibi tâbirler kullananlarin ve keza mutlak olarak : «bosadi» diyenlerin muradlari budur. «Talâk-i bâinle bosadi» ifâdesinden de ayni mânâ kasdedilrnistir. Çünkü üç defa bosamak talâki bâindir.
Kocasi Fâtim Radiyal'.c.hû anha/ya. vekili vasitasiyle bir mikdar nafaka göndermisse de, Fâtime bunu ya arpa oldugu için yahud az buldugundan kabul etmeyerek hâlini Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)e arzeylemis; fakat o da nafaka hakki olmadigini söylemis; ve idde tini Ümmü Serik'in evinde geçirmesini emir buyurmustur.
Ümmü Serik bir rivayette Kureysden, diger rivayete göre Ensârdan salâh ve takvasi ile meshur bir kadindi. Ismi Guzeyye yâhud Güzeyle binti Dâvûd !dur. Bâzi ulemâya göre Pey-gamber (Saltallahü Aleyhi ve Sellemj'e kendini hibe eden kadin budur. Re-sûlüllab (Sallallahü Aleyhi ve Selle/n) ashabinin bu kadini anneleri gibi hürmet göstererek "sik sik ziyaret ettiklerini, bunun ise kaç-goç iglerinde müskilât doguracagini düsünerek sonradan bu tavsiyeden vaz geçmis; ve Fâtim ef Radiyallahû anha)\-a Abdullah b. Ümmü Mektum'un evinde iddet beklemesini emir buyurmustur. Çünkü Abdu11ah (Radiyallahû anh) âmâ idi. Kendisini göremeyecegi gibi, evine de fazla gelen giden yoktu. Bu sebeple erkeklerden tesettür mesakkati de olmayacakti.
Üç talâkla bosanan bir kadina nafaka ve mesken verilip verilmeyecegi hususunda ulemâ ihtilâf etmislerdir.
Ibni Abbâ's (Radiyallahû anh) ile Hasanli Basrî, Amr b. Dinar, Tâvûs, Ata' b. Ebî Rabâh. Ikrime, Sa'bî, Imam Ahmed, Ishâk, bir rivayette Ibrahim Nehaî ve Zahirîler bu hadîslerle istidlal ederek : «Üç talâkla bosanan kadin hâmile degilse kendisine nafaka ve mesken vermek vâcib degildir.» demislerdir.
Hammâd, Kaadî Sureyh, Ibrahim Nehaî,, Sevrî, Ibiii Ebî Leylâ, Ibni Subrume, Hasan b. Salih, Ebû Hanîfe, Imam Ebû Yûsuf ve îmrim Muhammed'e göre böyle bir kadina hâmile olsun olmasin nafaka ve mesken verilir.
Bu kavil ashab-i kiramdan Ömer b. Hattâ b ile IbniMes'ud (Radiyallahû anh) hazeratimn mez-
hebleridir. Delilleri;

«Onlari evlerinden çikarmaym, kendileri de çikmasmlar; ancak asikâr bir kötülük islerlerse o baska...» [17] âyeti kerîmesi ile Hz. Ömer'in Fâtime binti Kays hadîsi için söyledigi su sözdür : «Biz belledigini veya unuttugunu bilmedigimiz bir kadinin sözü ile ne Rabbimi-zin kitabini birakiriz, ne de Peygamberimizin sünnetini!..»
Fâtime binti Kays hadîsini Hz. Ömer 'den maada Âise ile Üsâme b. Zeyd (Rodiyailahü anh) ve baskalari da kabul etmemislerdir.
îmam Mâlik, Imam Safii, Abdurrahman b. Mehdî ve Ebû Ubeyde'ye göre bu kadina herhalde mesken verilirse de nafaka yalniz hâmile oldugu takdirde verilir. Bunlar mesken hususunda : «

«Onlari kendi oturdugunuz evlerde iskân edin!» [18] âyet-i kerimesi ile; nafaka îcâb etmedigine de Fâtime hadîsinin zahiri ile istidlal etmislerdir.
Talâk-i ric'î ile bosanan kadina bilittifâk nafaka ve mesken verilir. Kocasi ölen kadina bilittifâk nafaka yoktur.
Talâk-i bâinle bosanan kadin Âise ile Ibni Mes'ûd (Radiyalluhü anh) a göre iddeti içinde evinden çikamaz. Saîd b. Müseyyeb, Kaasini, Salim, Ebû Bekr b. Abdir-rahmân, Hârice b. Zeyd ve Süleyman b. Yesârin kavilleri de budur! Onlara göre kadin iddetini bosandigi evde bekler. Ebû Ubeyd bu kavli Imam Mâlik ile Sevrî'den ve Küfe ulemâsindan da rivayet etmistir.
Ibni Abbâs, Câbir (Radiyallahü anh), Ata', Tâvûs, Hasan-i Basrî ve Ikrime 'den bir rivayete göre talâk-:i bâinle bosanan kadin iddetini diledigi yerde geçirebilir.
Imam Mâlik: «O kocasi ölen kadin yatsidan sonra insanlar uykuya yatmcaya kadar ziyaret için disanda kalabilir. Sonra evine döner.» dermis. Leys, Safiî ve Imam Ahmed'in kavilleri de budur.
Imam Âzam 'a göre kocasi ölen kadm gündüzleri disari çikar; fakat geceyi mutlaka evinde geçirmesi îcâb eder. Bosanan kadin ise gece. gündüz evinden çikamaz. Imam Muhammed bosanan ve kocasi ölen kadinlarin gece gündüz evlerinden çikamayacaklarina kail olmustur.

Bâzilari Peygamber(Sallallahü Aleyhi ve Sel!em)'in Hz. Fâtime Viddetini beklemek için Ibni Ümmi Mektû m (Radiyallahü anh) un evine göndermesi ile istidlal ederek : «Kadin ecnebi erkege bakabilir; fakat erkek kadina bakamaz.» demislerse de bu kavil dogru degildir. Sa-hîh olan kavi göre kadinin da yabanci bir erkege bakmasi haramdir. Ek-ser-i sahabe ile cumhuru ulemanin mezhepleri budur. Çünkü Teâlâ Hazretleri erkekler için

«Mü'minlere söyle gözlerine sahip oîsunlcir.» [19] kadinlar hakkinda dahi

«Mü'minlere de söyle; onlar da gözlerine sahip olsunlar!..» [20] buyurmustur. Bir de fitne erkekle kadin arasinda müsterektir. Erkekten geleceginden ne kadar endise edilirse, kadindan gelmesinden de o kadar korkulur. Nitekim Ebû Dâvud ile Tirmizî 'nin rivayet ettikleri bir hadîste beyân olunduguna göre Ümmü Seleme ile Meymûne (Radiyallahü anh) Peygamber (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) 'in yaninda bulunduklari bir sirada Ibni Ümmi Mektûm gelmis. Peygamber (Sallaliahü A leyhi ve Sellem) ;

«Bunun yaninda örtünün!» buyurmus. Kadinlar: «O âmâdir, görmez.» demisler. Fakat Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) kendilerine:

«Siz de mi âmâsiniz, onu görmüyor musunuz?» mukabelesinde bulunmustur. Tirmizî bu hadîsin hasen oldugunu söylemistir.

Fâtime binti Kays hadîsinde onun Ibni Ümmi Mektûm'a bakabilecegine dair söz yoktur. O yalniz Fâtime (Radiyallahü anha)mn baskalarinin kendisini görmesinden emîn olacagini bildirmektedir. Kendisi erkeklere bakmamakla me'murdur.

Ebû Cehm'in sopasini boynundan birakmamasi iki suretle te'-vîl olunur : Birinci te'vîle göre bu cümlenin, mânâsi, çok sefer eder demektir. Ikinci te'vîle göre maksat kadinlari çok dögmesidir. Bu te'vîl daha sahih görülmüstür; çünkü hadîsin bir rivayetinde Ebû Cehm'in kadinlari çok dögdügü bildirilmistir.

Bu Ebî Celim, Encâbiyye hadîsinde ismi geçen Ebû Cehm b. Huzeyf ete'l.Kurasî 'dir. Teyemmüm bahsinde ve namaz kilan kimsenin Önünden geçme babinda bir de Ebû'1 -Cüheym 'den bahsedilmektedir ki, o baska bir .zâttir.

Gerek Hz. Ebû Cehm'in sopasini boynundan birakmamasi gerekse Muâviye (Radiyallahü anh >\n hiç bir msli olmayan yoksul olmasi birer mecazdir. Zira Ebû Cehm uyku ve yemek gibi hallerde elbette sopasini boynundan birakirdi. Hz. Muâviye'nin de giyecek elbisesi, yiyecek ekmegi vardi. Fakat ekseriyetle hâlleri hadis-i serîfde beyan buyuruldugu sekilde birinin sopa tasimasi, digerinin pek az mala sahip olmasi idi.

Hadîs-i serîf Fâtime (Radiyallahü anha}'yi isteyen Muâviye'nin Muâviye b. Ebî Süfyân oldugunu tasrîh etmekle onun baska bir Muâviye oldugunu iddia edenlere de cevâbi vermektedir.

Resûlüllah (Sallollahü Aleyhi ve Selle/n) Jin Hz. Fâtime'ye Üsâme b. Zeyd'Ie evlenmesini israrla tavsiye buyurmasi onun dînen ve ahlâkan pek büyük bir fazilete sahip oldugunu bildigi içindir. Fâtime (Radiyallahü anha) ise Hz. Üsâme'nin âzadli köle ve bir de cildinin pek siyah olmasina bakarak evvelâ bu ise razi olmamis; fakat onunla evlenerek ne derece hayirli bir zât oldugunu görünce ona gibta etmistir. Gibta etmek : Imrenmek demektir. Bunu hasedle karistirmama-hdir. Zira hased : Bir kimsenin elinden bir seyin gitmesini istemek, gibta ise kendisinin de o kimse gibi olmasini dilemektir. Hüküm itibariyle de birbirlerinden ayrilirlar; hased haram, gibta caizdir.

Hadisi Serif Su Hükümleri de Ihtiva Eder:

1- Giyaben kadin bosamak caizdir.
2- Hukuku edâ hususunda xrekâiet caizdir. Nevevî'nin beyanina göre bu iki meselede ulemâ ittifak etmislerdir.
3- Talâk-i bâinle bosanan bir kadini (sarahaten degil) ta;rîz yolu ile kocaya istemek caizdir,
4- Müsavere ve nasihat niyeti i3e bir kimseyi kusuru ile anmak caizdir. Bu giybet degil, lüzumlu bir nasihat kabîlindendir.
5- Konusurken mecazli sözler kullanmak caizdir.

37- (...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdül-azîz yâni Ibni Ebî Hâzim rivayet etti. Kuteybe sunu da söyledi : Bize Ya'kûb yâni Ibni Abdirrahmân el-Kaariy rivayet etti. Bu râviierin ikisi de Ebû Hazim'den, o da Ebû Seleme'den, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayet etmisîer ki:
Fâtime'yi kocasi, Peygamber (SaltaÜahü Aleyhi ve Sellem) zamaninda bo-samis. Ve kendisine düsük bir nafaka vermis. Fâtime bunu görünce :
— Valîâhi Resîdüllah (Saüallahü Aleyhi ve Sellem)e bildirecegim!» Sayet benim içîn nafaka varsa isime yarayani alirim; bana nafaka yoksa ondan hiç bir sey almam!» demis. Fâtime sunu söylemis :
— Müteakiben bunu Kesûlütlah (Sallallakü Aleyhi ve Sellem) 'e söyledim de :
«Sana ne nafaka vardir, ne de mesken!» buyurdular.

(...) Bize Kuteybe b. Saîd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Imrân b. Ebî Enes'den. o da Ebû Seieme'den naklen rivayet etti. Ebû Seleme sunu söylemis : Fâtime binti Kays'a sordum da bana haber verdi ki :
Kocasi Mahzûmî kendisini bosamis; fakat nafaka vermege yanasmamis. Bunun üzerine Fâtime, Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Setten; 'e gelerek (meseleyi) haber vermis. Resûlüllah [Sallallahü Aleyhi ve Sellem} :
«Sana nafaka yoktur. Hemen tasin da Ibni ÜrnrnI MektOm'a git; onun yaninda kat! Çünkü o âmâ bir adamdir; yaninda çarsafini atabilirsin!» buyurmuslar.

38- (...) Bana Muhammed b. Râfi' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyn b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seybân, Yahya'dan yâni îbnî Ebî Kesîr'den, rivayet etti. (Demis ki) : Bana Ebû Seleme haber verdi. Ona da Dahhâk b. Kays'm kiz kardesi Fâtime binti Kay s haber vermis ki:
Ebû Hafs b. Mugîrete'l-Mahzumî kendisini üç talâkla bosamis. Sonra Yemen'e gitmis. Ailesi efradi Fâtime'ye :
— Senin bizde nafaka hakkin yoktur; demisler. Bunun üzerine Hâ-iid b. Velîd birkaç kisi ile kalkarak Meymûne'nin evinde bulunan Ke-sûlüllab (Sallatlahü Aleyhi ve Se!lem)}e gelmisler ve:
— Gerçekten Ebû Hafs, karisini üç talâkla bosamistir. Acaba bu kadina nafaka var midir? diye sormuslar. Resûlüllah (Sallatlahü Aleyhi ve Seltem).
«Ona nafaka yoktur ama iddet vardir.» buyurmus. Fâtime'ye de: «Nefsin hakkinda benden önce bir is yapma!» diye haber göndermis; ve Ümraü Serîk'in evine tasinmasini emir buyurmus. Sonra tekrar haber göndererek:
«Umrnü Serîk'e ilk muhacirler ziyarete gelirler; sen âmâ Ibni Ummi Mektûm'un yanina git! Çünkü bas örtünü attigin vakit seni görmez.» buyurmuslar. Bunun üzerine Fâtime onun yasma gitmis. îddetî geçince Resûlüllah (Sallalküiü Aleyhi ve Seltem) kendisini Üsâme b. Zeyd b. Hârise'-ye nikâh etmis.

39- (...) Bize Yahya b. Eyyûb ile Kuteybe b. Saîd ve tbni Hucr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Ismâîl yâni tbni Ca'fer, Muhammed b. Amr'dan, o da Ebû Seleme'den, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayet etti. H.
Bize bu hadisi Ebû Beler b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Muhammed b. Bisr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Amr rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebü Seleme, Fâtinie bînti Kays'dan naklen rivayet eyledi. Ebû Seleme söyle demis:
Be^i bunu Fâtime'nin agzindan yazi ile tesbît ettim. (Dedi ki) : — Ben Benî Mahzûm'dan bir adamla evli îdim. Sonra beni talâk-i bâinîe bosadi. Ben de nafaka istiyorum diye ailesine haber gönderdim... Râviler bu hadîsi Yahya b. Ebî Kesîr'in, Ebû Seleme'den naklettigi hadîs mânâsinda hikâye ettiler. Yalniz Muhammed b. Amr rivayetinde : «Beni geçip de kendi kendine bir is yapma!» ibaresi vardir.

40- (...) Bize Hasen b. Aliy el-Hulvânî ile Abd b. Humeyd hep birden Ya'kûb b. Ibrâhîm b. Sa'd'dan rivayet ettiler. (Demis ki) : Bize babam, Sâlih'den, o da Ibni Sihâb'dan naklen rivayet etti. Ibni Sihab'a da Ebû Seleme b. Abdirrahman b. Avf, ona da Fâtime binti Kays haber vermis ki, kendisi Ebû Amr b. Hars b. Mugîre'nin nikâhi altinda bulunuyormus. Derken Ebû Amr onu üç talâkin sonuncusu ile bosamis. Fâtime evinden çikip çikmamak

hususunda fetva istemek için Besûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'e geldigini, o da kendisine âmâ tbni Ümmi Met; tûm'un evine tasinmasini emir buyurdugunu söylemis.
Mervân bosanan kadinin evinden çikmasi hususunda bunu tasdik etmekten çekinmistir.
Urve de: «Âise Fâtime'nin bu hadîsini kabul etmedi» demistir.

(...) Bana bu hadîsi Muhammed b. Kâfi' dahi rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Huceyn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Leys, Ukayl'den, o da Tbni Sihâb'dan bu îsnâdia bu hadîsin mislini Urve'nin : «Âise Fâtime'nin bu hadîsini kabul etmedi.» sözü ile birlikte rivayet etti.

41- (...) Bize Ishâk b. Ibrâhîm ile Abd b. Humeyd rivayet ettiler. Lâfiz Abd'indir. (Dediler ki) : Bize Abdürrezzak haber verdi. (Dedi ki): Bize Ma'mer, Zührî'den, o da Ubeydullah b. Abdilîâh b. Utbe'den naklen haber verdi ki, Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre, Aiiy b. Ebî Tâlib ile birlikte Yemen'e gitmis, de karisi Fâtirae binti Kays'a talâki cinsinden kalan bîr talâkla foosadigi haberini göndermis. Haris b. Hisâm iîe Ayyas b. Rabîa'ya da Fâtime'ye nafaka vermelerini emretmis. Bunlar Fâtime'ye:
— Vallahi senin için nafaka yoktur; meger ki, hâmile olasin! demisler. Bunun üzerine Fâtime Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) *e gelerek bunlarin söylediklerini ona anmis da :
«Sana nafaka yoktur.» buyurmuslar. Fâtime kendisinden evden tasinmak için izin istemis. O da izîn vermis. Fâtime :
— Nereye (tasmayim) yâ Resûlâîlah? diye sormus.
«Ibnt ÜmmI Mektûm'un evine!» buyurmuslar. Bu zât âmâ imis. Fâtime onun yaninda çarsafini atabilir; kendisini göremezmis. Fatîme'nin iddeti bitince Peygamber;'Sallailahü Aleyhi ve Sellem) kendisini Üsâme b. Zeyd'e nikahlamis. Sonra Mervân bu hadîsi sormak için Fâtime'ye Ka~ bîsa l>. Ziieyb'i göndermis; o da hadîsi kendisine nakletmis. Mervân :
— Biz bu hadîsi bir kadindan baska kimseden isitmedik; insanlari üzerinde buldugumuz mu'temed ve sahîh hususla amel edecegiz; demis. Fâiime Mervân'in duydugu vakit:
«Öyle ise sizinSe aramizda (hakem) Kur'ân vardtr. Allah (Azze ve Ceiîe): Oniari evlerinden akarmayin.» buyurmustur. (Ama) bu kendisine ric'at hakki oîana âiddir. Üç talâktan sonra ne gibi bîr is olabilir? Kadin hâmile olmadigi zaman nasil ona nafaka yoktur, diyorsunuz? Onu neye hapsediyorsunuz? demis.

42- (...) Bana Züheyr b. Harh rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hü-seym rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Seyyar ile Husayn, Mugîre, Es'as, Mücâlid, Ismâîl b. Ebî Hâlid ve Dâvûd hep birden Sâ'bî'den nakSen haber verdiler. Sa'bî söyle demis :
Fâtrnie biaiti Kays'in yanina girdini de ona Resûlüllah (Sallatla'iü Aleyhi ve Sellem) in kendisine verdigi hükmü sordum. Su cevâbi verdi:
— Kocam beni talâk-i bâinie bosadi. Ben de onu mesken ve nafaka hususunda Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve S ellem)'e da'va ettim. Ama bana ne mesken verdi, ne nafaka. (Yalniz) Itini Ümmi Mektûm'un evinde id-det beklememi emir buyurdu.

(...) Bize Yahya b, Yahya da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hüseyin, Husayn iîe Dâvûd, Mugîre, Ismâî! ve Es'as'dan, onlar da Sa'bî'den naklen onun :
— Fâtime binli Kays'in yanina girdim... dedigini Züheyr'in Hüseym'-den rivayet ettigi gibi rivayette bulundu.

43- (...) Bize Yahya b. Habîb rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hâlid b. Haris el-Hüceymî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Kurre rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû'l-Hakem Seyyar rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Sa'bî rivayet etti. (Dedi ki) : Fâtime binti Kays'in yanma girdik. Bize Ibni Tâb hurmasi ikram etti; süit karistirmasi sundu. Ben kendisine, üç talâkla bosanan kadinin nerede iddet bekleyecegini sordum:

— Kocam beni üç defa bosadi da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)hana ailem nezdinde iddet beklemeye izin verdi; dedi.

44- (...) Bize Muhamraed b. el-Müsennâ ile Ibni Bessâr rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdurrahmân b. Mehdî rivayet etti. (Dedi kî) : BIze Süfyân, Seleme b. Küheyl'den, o da Sa'bî'den, o da Fâtime binti Kays'dan, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi've SellemY den naklen üç talâkla bosanan kadin hakkinda :
«Ona mesken ve nafaka yoktur.» buyurdugunu rivayet etti.

45- (...) Bana îshâk b. îbrâhîm el-Hanzatf de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Aden haber verdi. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ru-zeyk, Ebû Ishâk'dan, o da Sa'bî'den, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayet etti. Söyle demis :
— Kocam benî üç defa bosadi. Bunun üzerine ben (evinden) tasinmak isteyerek Peygamber (Sallatlahü Aleyhi ve SeliemYe gelmis. (Bana):
«Amcan oglu Amr b. Ummi Mektûm'un evine git de onun yaninda îudet bekle!» buyurdular.

46- (...) Bize bu hadîsi Muhammed b. Amr b. Cebele de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Ahmed rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ammâr b. Ruzeyk, Ebû Ishâk'dan rivayet etti. (Söyle demis) : Esved b. Yezîd'le ulu câmi'de oturuyorduk. Sa'bî de yanimizda idi. Derken Sa'bî, Fâtime binti Kays hadîsini, Kesûlüllah (Sallaltahü Aleyhi ve Sellem) 'in ona mesken ve nafaka vermedigini rivayet etti. Bundan sonra Esved bir avuç çakil tasi alarak onun üzerine atti. Ve sunlari söyledi:
— Yazik sana! Böyle bir seyi rivayet ediyorsun! Ömer: Biz Allah'in kitabini ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi: ve Sellem) 'in sünnetini, belledi mi unuttu mu bilmedigimiz bir kadinin sözü île terk edemeyiz; ona mesken de vardir, nafaka da. Allah (Azze ve Celle):
(Onlari evlerinden çikarmayin; kendileri de akmasinlar. Meger ki, asikâr bir kötülük islemis olsunlar.) [21] buyurmustur; dedi.

(...) Bize Ahmed b. Abdete'd-Dabbî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Dâvûd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman b. Muâz, Ebû Ishâk'dan hu isnadla Ebû Ahmed'in Ammâr b. Ruzeyk'dan rivayet ettigi hadîsin mislini kissasi ile rivayet etti.

47- (...) Bize Efaû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Vekî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Süleyman, Ebû Bekr b. EbîI-Cehm b. Suhayr el-Adevî'den rivayet etti. (Demis ki) : Fatime binti Kays'i konusurken isittim :
Kocasi kendisini üç talâkla bosamis da Resûlüllah (SaîlaUahü Aleyhi ve Setlem) ona mesken ve nafaka vermemis. (Fâtime dedi ki) :
— Kesûlülîah (Sallallahü Aleyhi ve Setlem) bana :
«Nikâh için helâl oldugun vaki* bana bildir!» buyurdular. Ben de kendilerine bildirdim.
Müteakiben Fâtime'yi Muâviye ile Ebû Cehm ve Üsâme b, Zeyd istemisler. Bunun üzerine Resûlüîlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem):
«MuovIye yoksul bir adamdir; hiç bir mali yoktur. Ebû Cehm'e gelince kadinlari çok dögen bir adamdir. Lâicin Üsarne b. Zeyd!..» buyurdular. Fâtime eîiyle söyle isaret ederek: Üsâme! Üsâmeî.. dedi.
Resûlüllah (Salîallahü Aleyhi ve Seüem) ona:
«Allah ve Resulüne itaaf senin için daha hayirhdir.» demis, Fâtime :
— Ben de onunla evlendim ve gibta ettim, dedi.

48- (...) Bana Ishâk b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahmân, Süfyân'dan, o da Ebû Bekr b. Ebû'l-Cehm'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Fâtime binti Kays'i sunu söylerken isittim :
Kocam Ebû Amr b. Hafs b. Mugîre, beni bosadigim haber vermek için Ayyas b. Ebî Kabîa'y bana gönderdi. Onunla bes Ölçek kuru hurma, bes ölçek de arpa yollamis. Ben :
— Nafakam yalniz bundan ibaret mi? iddetimi sizin evinizde geçîr-meyecek miyim? dedim. Ayyas :
— Hayir, cevâbini verdi. Bunun üzerine hemen elbisemi kusanarak ResûlÜIlah (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'e geldim. (Bana) :
«Kocan seni kaç defa bosadi?» diye sordu.
— Üç defa! dedim.
«Dogru söylemis; sano nafaka yoktur! Iddefini amcan oglu Ibni Um-mî Mektûm'un evinde bekle; çünkü onun gözü görmez; yaninda çarsafini atabilirsin. îddeîîn bittigi vakit hemen bana haber ver!» buyurdular.
Derken beni bâzi kimseler kocaya istediler. Muâviye ile Ebû Cehm de bunlar meyamnda idi. Fakat Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellenij :
«Muâviye yoksuldur : Vakîî hâli yerinde degildir. Ebû Cehm'den ise kadsnlara karsi siddet sâaV olmaktadir. (Yâ hu d : Kadinlari döger dedi veya buna benzer bir sey söyledi.) Lâkin sen Üsâme b. Zeyd'i iltizâm etmelisin!» buyurdular.

49- (...) Bana Ishâk b. Mansur da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Âsim haber verdi. (Dedi ki) : Bize Süfyân-i Sevrî rivayet etti. (De-dI ki) : Bana Ebû Bekr b. Ebî'1-Cehm rivayet etti. (Dedi ki : Ben ve Ebû Seleme b. Abdirrahmân, Fâtime binti Kays'in yanina girerek kendisine sorduk. Fâtime :
— Ben Efaû Arar b. Hafs b. Mugîre'nin karisi idim. Bir ara kendisi Necrân gazasina gitti... dedi.
Kavi hadîsi, tbni Mehdi hadîsi gibi rivayet etti. Sunu da ziyâde eyledi:
«Fâtime (Dedi ki) : Ben de Üsâme ile evlendim. Allah foeni Ebû Zeyd ile serefyâb etti. Allah beni Ebû Zeyd ile mükerrem kildi.»

50- (...) Bize UbeyduIIah b. Muâz el-Anberî de rivayet etti, (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be rivayet etti. (Dedi ki) : Bana Ebû Bekr rivayet etti. (Dedi ki) : Zübeyr zamaninda ben de Ebû Seleme, Fâtime binti Kays'in yanma girdik. Bize kocasinin kendisini talâk-i bâinle bosadigm Süfyân hadîsinde oldugu gibi anlatti.

51- (...) Bana Hasan b. Aliy el-Hulvânî de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Âdem rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hasan b. Salih, Süddî'den, o da Behiy'den, o da Fâüme bînti Kays'dan naklen rivayette bulundu. Fâtime :
«Kocam beni üç defa bosadi ama J&esülüllah(Saliallahü Aleyhi' ve Selîem) bana mesken ve nafaka vermedi.» demis.

52- (1481) Bize Ebû Küreyb de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ebû Üsâme, Hisâm'dan rivayet etti. (Demis ki) : Bana babam rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd b. Âs, Abdurrahman b. Hakem'in kizi ile evlendi. Bilâhare onu bosayarak evinden çikardi. Bundan dolayi Ur ve kei dilerini ayipladi. Onlar:
— Ama Fâtime de (kocasinin evinden) çikmisti; dediler. Urve sur lan söylemis:
— Bunun üzerine ben Âise'ye gelerek meseleyi kendisine haber ver dim de :
— Fâtime binti Kays için bu hadîsi anmakta bir hayir yoktur; dedi

53- (1482) Bize Muhammed b. Müsennâ da rivayet etti. (Dedi ki) ; Bize Hafs b. Giyâs rivayet etti. (Dedi kî) : Bize Hisâm, babasindan, o da Fâtime binti Kays'dan naklen rivayette bulundu. Fâtime söyle demis:
— Yâ Besûlallah, kocam beni üç defa bosadi; zorla yanima girerler diye de korkuyorum; dedim. Kavi diyor ki: Bunun üzerine Peygamber (SailaÜahü Aleyhi ve Sellem) emir buyurmus; o da (oradan) tasinmis.

54- (1481) Bize (Yine) Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Ab-durrahmân b. Kâsim'dan, o da babasindan, o da Âise'den naklen rivayet etti ki, Âise, Fâtime'nin (mesken ve nafaka vermedi) sözünü kasdederek:
— Bunu anmakla Fâtime'ye bir hayir yoktur; demis.

(...) Bana Ishâk b. Mansûr da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrahman, Süfyân'dan, o da Abdurrahmân b. Kâsiin'dan, o da babasindan naklen haber verdi. Babasi sunlari söylemis :
Urvetü'bnû Zübeyr Âise'ye : Hakemin kizi filâni görmedin mi? Kocasi talâk-i bâinle bosadi da (evinden) çikti; demis. Âîse (buna) :
— Ne çirkin is yapmis! mukabelesinde bulunmus. Urve :
— Sen Fâtime'nin söylediklerini isitmedin mi? demis. Âise :
— Bana bak! Bunu anmakta ona hiç bir hayir yoktur; cevâbini vermis.
Görülüyor ki hadîsin bütün rivayetleri Fâtime binti Kay s (Radiyallahü anha) kissasina aid olup birbirini az çok lefsîr etmektedirler, Simdi bu rivayetlerden bâzi cümleleri îzâh edelim :
Resûlüîlah (Saliallahü Aleyhi ve Sel!em):in Hz. Fâtime'ye :
«Nefsin hakkinda benden Önce bir sey yapma!» buyurmasindan mu-râd : Benim haberim olmadan kendi kararinla kocaya gitme, demektir. Gerek vefat iddeti içinde gerekse üç talâkla bosandiktan sonra bir kadinin ta'rîz yolu Ile kocaya istenebilecegine delil bu cümledir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde zikri geçen Mervân meselesine gelince : Bu zât o târîhde Medine valisi bulunan Mervân b. Hakem'dir. Kardesi Abdurrahmân b. Hakem'in kizi Amra, Yahya b. Saîd b. Âs evlenmis, fakat geçinemeyip bosanmis; kocasinin evinde iddet beklemesine de müsâde edilmemisti. Bu sebeple babasi Abdurrahmân onu bosandigi evden alarak kendi evine nakletmisti. Buharî'nin rivayetinden anlasildigina göre Hz. Âise bunu haber alinca Mervan'a haber göndererek Amra'y1 bosandigi eve iade etmesini, iddetini orada geçirmesini istemis. Mervân, kardesi Abdurrahmân'in bu hususta kendisine galebe çaldigim bildirerek iade edemedigi için özür dilemis; hattâ bir rivayette Âise (Radiyallahü anha)"ya :
«Sen Fâtime binti Kays hadîsim duymadin mi?» demis; o da kendisine :
«Fâtime hadîsini agzina almamak sana zarar vermez.» diye cevap vermistir.
Hz. Âise bu sözü ile Fitime binti Kays hadîsinin mti bosandigi evde iddet beklememesi bir sebebe müstenid idi. Bu se-huccet olamayacagina isaret etmistir. Çünkü Fâtime (Radiyallahü anka) bep bosandigi evin tenha ve korkulacak bir yer olmasi idi. Bâzilari buna Hz. Fâtime 'nin sert tabiatli bir kadin olusunu, kayin validesi ile kayin pederine hasîn sözler söylemesini de ilâve ederler. Bu izahattan da anlasilir ki, Resûlüllah (SaliaHahü Aleyhi ve Seliem;'in Hz. Fâtime'ye evinden tasinmak için izin vermesi arzettigimiz Özürden dolayidir.
Hâsili Hz. Âise , Fâtime bin ti Kay s hadîsi Ile amel etmemistir. Onun hadîsini yalniz Âise degil, Ömer, Üsâme b, Zeyd , Câbir ve Zeyd b. Sabit (Radiyallahü anh) hazt'râti ile tabiînden Saîd b. Müseyyeb ve diger birçok ulemâ da reddetmislerdir. Hz. Ömer onu birçok ashâb-i kiram huzurunda reddetmis; kendisine i'lirâz eden olmamistir. Bu hâl onlarin da ayni mez-liebde olduklarini gösterir.
Haneliler 'den «E'-Hidâye» sahibi söyle demektedir; «Fâlime hadîsini Ömer (Radiyallahü anh.) reddetmis; ve: Dogru mu yoksa yalan mi söyledigini; belleyip bellemedigini bilmedigimiz bir kadinin sözü ile biz Rabbimizin Kitabim ve Peygamberimiz (Sallallahü Aleyhi ve Scliein)"m sünnetini terk edemeyiz.
Ben Resûlüllah {Sallallahü Aleyhi ve Sellemy'i : Üç talakta bosar.an ka diiia nafaka ve mesken vardir; buyururken isittim; demistir.» rurken isittim; demistir.»
Hadîsin Züheyr b. Harb rivayetinde'râviler arasinda Mücâ1id de vardir. Bu zât zaif bir râvi ise de Müslim onun rivayetini burada mütâbaat için zikretmistir. Böyle hadîslerde bâzi zaif lâviler bulunabilir.
Iiini Tâb : Hurmasi Medîne-i Münevvere 'nin yüz yirmi Çesit hurmasindan biridir.
Süit: Arpa ile bugday arasinda bir nevi1 ekindir. Bâzilari bunun kabuksuz arpa oldugunu söylerler. Nevevî diyor

ki : «Ulemâmiz bunun hükmünde üç meshur vecihle ihtilâf etmislerdir. Sahîh kavle göre put hububat cinsindendir; fakat bugday veya arpa degildir. Ikinci kavle l,röre bugday, üçüncüye göre arpadir...»
Hadîsin bir rivayetinde Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in Hz. FâIirae'ye '
«Amcan oglu Amr b, Ümmi Mektûm'un evine tasin!» buyurdugu görülüyor. Imam Müslim kitabinin sonunda: «Bu zât Benî Vihr kabîlesindendir; Fâtime ile ikisi bir soydandir.» demektedir. Kaadi Iyât bunu kabul etmemis : «Meshur olan bunun hilafidir; nnl;ir bir sülaleden degillerdir; Fâtime , Benî Muhârib b Viiirden, Ibni Ümmi Mektûm ise Benî Âmir b, uey 'dendir.» demisse de Nevevî ; Ümmi Mektûm, Katime 'nin mecazen amcasi ogludur. Nesebleri Fihr'de birlesir.» diyor.
Ibni Ümmi Mektûm'un ismi ihtilaflidir. Bâzilari Amr'dir, demis; bir takimlari Abdullah' oldugunu söylemislerdir. Daha baska oldugunu iddia edenler de vardir.
UJu câmi'den murâd : Küfe'nin mescididir.
Hadîsin bâzi rivayetlerinde Hz. Üsâme için Ebû Zeyd denilmis; Kaadî Iyâz 'ia iddiasina göre ekseri rivayetlerde : îbni Zeyd itlak olunmustur. Bunlarin ikisi de dogrudur. Çünkü Hz. Üsâme Ibni Zeyd 'dir; Ebû Zeyd künyesini tasir. Künyesinin Ebû Muhammed oldugunu söyleyenler de vardir.

Bu Rivayetlerden Çikarilan Hükümler:

1- Talâk-i bâinle bosanan kadina nafaka yoktur diyenler bu rivayetlerle istidlal ederler.
2- Fetva istemek ve benzeri yerlerde ecnebi bir kadinin sesini dinlemek caizdir.
3- îddet bekleyen kadin bulundugu evden ihtiyaci için çikabilir.
4- Erkeklerin salâh ve takva sahibi kadinlari ziyaret etmeleri, haram olan halvet-i sahîhada bulunmamak sarti ile caiz hattâ müstehaptir.
(Halvet-i sahîha: Cinsî münasebet için bir mâni' bulunmayacak derecede kapali bir yerde erkekle kadinin basbasa kalmasidir.)
5- Baskasinin dünürlügü üzerine dünür göndermek ona henüz söz verilmemis olmak sarti ile caizdir.
6- Bir kimseyi menfaati olan seye irsâd etmek, razi olmasa bile bu hususta israrda bulunmak müstehaptir.
7- Fazilet sahibi zevatin nasihatlerini kabul ile gösterdikleri yolu tutmak müstehab ve neticesi hayirlidir.
8- Kendi rizasi ile bir kadini dengi olmayan erkekle evlendirmek caizdir.
9-Takva ve fazilet sahibi insanlarin soylari serefli olmasa bile kendileri ile sohbette bulunmaya çalismalidir.
10- Bir müftî, nassa muhalefet eden yahud hususî bir hâdiseyi umû-milestirmeye kalkisan baska bir müftiye muhalefet ve inkârda bulunabilir. Nitekim Hz. Âise, Fâtime binti Kays (Radiyailahü anha) 'nin kendi hâdisesi hakkindaki husûsî hükmü ta'mîm etmesine karsi çikmistir.
11- Erkek veya kadin her ev sahibinin ziyaretçilerine iktidari nis-betinde güzel yiyecek ve içecekler takdim etmek sureti ile ikramda bulunmasi müstehaptir.

7- Talak-i Bain Iddeti Bekleyen Ile Kocasi Ölen Kadinlarin Ihtiyaçlari Için Gündüzün Disari Çikmalarinin Cevazi Babi

55- (1483) Bana Muliammed b. Hatim b. Meymün rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Ibni Cüreyc'den rivayet etti. H.
Bize Muhammed b. Râfi' de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdurrez-zâk rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibni Cüreyc haber verdi. H.
Bana Hfvûn b. Abdillâh dahî rivayet etti. Lâfiz onundur. (Dedi ki) : Bize Haccâc b. Muhammed rivayet etti. (Dedi ki) : Ibni Cüreyc sunu söyledi. Bana Ebu'z-Zübeyr haber verdi ki, Câbir b. Abdillâh'i söyle der ken isitmis: Teyzem bosandi. Bilâhare hurmasinin yemcini devsirmek istedi. Fakat bir adam onu disari çikmaktan men'etti. bunun üzerine Peygamber (SaUallahü Aleyhi ve Sellem)fe geldi de:

«Hay hay, sen hurmanin yemisini devsir; zira belki tesadduk edei yahu d bir hayir yaparsin!» buyurdular.
Bu hadîs talâk-i hâinle bosanan bir kadinin ihtiyacini görmesi içfîi evinden çikabilecegine delildir. Imam Mâlik ile Sevrî , Leys , Imam Sâfiî, Imam Ahmed b. Hanbe1 Ve diger bâzi ulemânin mezhepleri budur.. Onlara göre talâk-i bâinle bosa^ nan ve keza vefat iddeti bekleyen kadinlar gündüzün ihtiyaçlari için evlerinden çikabilirler.
Hanefîler'e göre talâk-i bâinle bosanan kadin gece gündüz
evinden çikmaz. Delilleri: «Onlari evlerinden çikarmayin; kendileri de çikmasinlar; ancak asikâr bir kötülük yaparlarsa o baska!» [22] âyet-i kerimesidir. Bu âyetteki kötülükten murâd: Bâzilarina göre zinadir. Zina eden kadin hâdd-i ser'i edilmesi için evinden çikarilir. Bir takimlari: «Kötülükten xnu-i;"hi : Kadinin itaatsizligidir, Itaatsizlik kadinin mesken hakkini iskat eder; binâenaleyh evinden çikarilir.» demislerdir. Bundan murâd : Kadinin pis olmasi ve kötü lâflar söylemesidir; diyenler de vardir. Hâsili kö-fuhik hâli müstesna olmak üz4re kadin gece gündüz evinden çikamaz. C'inkü unun nafakasi kocasina âtddir; evinden çikmaga ihtiyaci yoktur.. vefat iddeti bekleyen kadin gündüzleri evinden çikabilir; zîra ona m:i fak;, yoktur. Nafakasini te'mîn için gündüzün disari çikar. Bu is bâ-/an geceye kadar devam edettilir. Onun için gecenin ilk saatlerine kair disarida kalmasi caiz görülmüstür. Yalniz geceyi iddetiri bekledigi nçirmesi sarttir.
f rarJîs-i serif, hurma devsirirken ondan sadaka ve hediyye verme-nni ve koza hurma sahibine bunu yapmasi için ta'rizde bulunmanin müs-icliap olduguna da delildir. Sâir meyveler de buna kiyas olunabilir.

8- Kocasi Ölen Kadinla Diger Kadinlarin Iddetlerinin Dogurmakla Bitmesi Babi

56- (1484) Bana Ebû't-Tâhir île Harmele b, Yahya rivayet ottilc Lâfizlari birbirine yakindir. Harmele (Bize rivayet etti) tâbirini kullai di. Ebû't-Tâhir ise: Bize Ibnj Vehb haber verdi, dedi. (Ibni Vehb dem ki) : Bana Yûnus b. Yezîd, Ibni Sihâb'dan naklen rivayette bul un d (Demis ki) : Bana UbeyduÜah b. AbdiIIâh b. Utbe b. Mes'ûd rivâyi etti ki, bahasi, Ömer h. Abdillâh b. Erkani ez-Zührî'ye mektup yazara Sübey'a binti Haris el-Esicmiyye'nin yanina girmesini, ona kendi had sini ve Resûlüllah (SaUallahü Aleyhi ve SelU'm)'e fetva sordugu vakit ket disine ne söyledigini sormusun emretmis. Ömer b, Abdillâh da Ahdulla b. Utbe'ye. mektup yazarak SübeyVnin kendisine sunlari haber verdigir bildirmis:
Sübey'a Benî Âmir b. Lüey kabilesinden Sa'd b. Havle ile cvlîymi Bu zât Bedir gazasina istirak edenlerdcnmis. Bilâhare karisi hâmile ike Veda' hacetnda (Sa'd) vefat etmis. Onun vefatindan sonra çok geçme den karisi dogurmus. Nifasindan temizlendigi vakit kendisini isteyecel ler için giyinip kusanmis. Derken yanina Benî Abdiddâr kabilesinde Ebû's-Senâbil b. Ba'kek isminde bir adam girerek :
— Acep seni neden giyinmis kusanmis görüyorum! Galiba evlenme istiyorsun. Vallahi üzerinden dört ay on gün geçmedikçe sen evlenenle? «in! demis.
Sübey'a diyor ki: O zât bana bunu söyleyince geceleyin üzerimdeh elbiseyi çikardim. Sonra Resûlüllah (SalldUâhii Aleyhi ve Selleml'e gelerc bu meseleyi ona sordum. Bana dogurdugum anda helâl oldugum fetva aini verdi ve istersen evlenmemi emir buyurdu.
ibni Sihâb : «Dogurdugu vakit evlenmesinde bir beis görmüyorum velevki nifasi içinde olsun. Ancak temizlenmedikçe kocasi ona yakinlil edemez.» demis.
Bu hadîsi Buhârî «Megâzî» ve «Talâk» bahislerinde; Ebu Dâvûd, Nesâî ve îbni Mâce «Talâk»da muhtelif râvi lerden tahrîc etmislerdir.
Hz. Sübey'a 'nm kocasi Sa'd b, Havle (RadiyaUahii anh bâzilarina göre Beni Âmir b. Lüey kabilesindendir.
Ibn H isâm onun Yemenli oldugunu, Benî Âmir'in müt tefiki bulundugunu söylemistir. Aslen Iranli oldugunu söyleyen ler de vardir. Vâkidî'nin beyanina göre kendisi Habesistan'a hicret eden ikinci kafiledendir. Ibni Cerir Tabcr Sa'd(RadiyaUahii tinh) 'in yedinci hicrî yilda vefat ettigini bildiriyorsi da dogrusu bu hadîste beyan edildigi vecihle Veda' haccinda vefat ot mistir. Ebû Ömer îbni Abdilberr, kalisinin birka* gece söjtira dogurdugunu söyler, bâzilari Sübey'a 'nin kocasinin ve fâtiridan bir ay; bir takmalari yirmi bes-gün sonra

dogurdugunu söyle-mislerdir. Bu müddetten daha azda dogurdugunu iddia edenler de vardir. Hz. Sübeyra"mtf Hudeybiye anlasmasindan sonra jnüslü-^tmanligr* kabul eden ilk kadin oldugu söylenir.
Ebû-'s - Senâbil in ismi Amr'dir. îbni Abdilberr bu-zâtin künyesi ile meshur oldugunu, isminin Habbe b. Bakekel.K'urasi e1- Amiri oldugunu kaydetmektedir. Rivâyete'göre.sâir bir zât imis
Hadîsi serif- hâmile kadinin iddeti dogurmakla bitecegine delildir.
Selef ve halef ulemânin- cumhuru buna kaildirler. Onlara göre kocasi ölen bir kadm bir lâhza sonra dogursa iddeti biter; ve derhal baskasi ile evlenebilir. Bütün" mezhep imamlarinin kavilleri'de budur. Yalniz
Hz..Al i Ibnî Abbâs (Radiyallahü anh) ve Mâ1ikî1er'den îbni Suhnün : «Kocasi ölen kadin vefat müddeti ile dogum ; müddetinin hangisi daha uzun sürerse onu bekler.» demislerdir. Mâama-
Ibni Abbas (Radiyallahüahhi'nm bu sözünden döndügü derivayet olunmustur. Sa'bî ile Hasan-i Basrî, ibrahim Nehaî ve .«Hammâd'a göre böyle bir kadin nifâsindan temizlenmedikçe evlenemez.
Cumhur babimiz hadîsi ile istidlal etmis; bu hadîsin :
«Sizlerden vefat «dip de (geride) karilarini birakanlar yok mu, o kadinler- bizzat dört ay^on gün iddet beklerler.» [23] âyet-i kerîmesinin umumunu tahsis:
«Hamilelerin iddeti Je dogurmalaridir.» [24] âyetinin bosanan ve kocasi ölen bütün kadinlara âmm ve samil oldugunu beyân ettigini söylemislerdir,
Zikri geçen iki âyetin umumlari birbirine muarizdir. Usûl-i fikih kaidelerine "göre iki umûm tearuz ederse birini tahsis edecek bir müreccih aranir. Burada müreccih vardir. Sübey'a hadîsi dört ay on gün âyetini tâhsîs etmektedir. Binâenaleyh dört ay pn gün iddet, hâmile olmayan kadinlara mahsustur.
Subey'a hadîsi' Sa'bi ve arkadaslarinin aleyhine delildir. Çünkü bu hadîs iddetin. dogurmakla bitecegini tasrîh etmektedir.

57- (1485) Bize Muhammed b. Müsennâ el-Anezî rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Ben Yahya b. Saîd'-den dinledim. (Dedi ki) : Bana Süleyman b. Yesâr haber verdi ki, Ebû Seleme b. Abdirrahmân ile Ibni Abbâs, Ebû Hüreyre'nin yaninda birlesmisler de, kocasinin vefatindan birkaç gün sonra nifâs gören kadini gö-rüsüyorlarmis. Ibni Abbâs: Bu kadinin iddeti iki müddetin uzun olanidir; demis. Ebû Seleme ise (dogurmakla) kadinin helâl oldugunu söylemis. Derken bu hususta münakasaya baslamislar. Râvi diyor ki : Bunun üzerine Ebû Hüreyre, Ebû Seleme'y kasdederek: Ben kardesim oglu ile beraberim; dedi. Sonra Ibni Abbâs'm âzâdhsi Küreyb'i bu meseleyi sormak için Ümmü Seleme'ye gönderdiler. Küreyb (gitti) geldi. Ve onlara Ümmü Seleme'nin söyle dedigini haber verdi:
Sübey'atü'l-Eslemiyye kocasinin vefatindan birkaç gece sonra nifâs gördü. Bunu Resûlüllah (Sallallahii Aleyhi veSellem) 'e söyleHi de ona evlenmesini emir buyurdular. ;

(...) Bize bu hadîsi Muhammed fc. Bumh da rivayet etti. (Dedi ki) Bize Leys haber verdi. H.
Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid dahî rivâ yet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Harun rivayet etti. Bu râvilerir ikisi birden Yahya b. Saîd'den bu isnâdla rivayette bulunmuslardir. Yal kendi rivayetinde: «Ümmü Selcme'yc gönderdiler.» demis; Kürc adini söylememistir.
Bu rivayeti Buhârî «Tefsir» bahsinde; Tirmizî «Tal'ik-l'i; Nesâî «Talâk» ile «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden l.ihric etmislerdir.
Hz. Ibni Abbâs'in «iki müddetin uzun olani» sözünden mu-râilf : Vefat iddeti ile dogum müddetidir. Ona göre bu iki müddetin hangisi uzun sürerse kadin Iddet olarak onu bekler.
Hz. Ebû Hüreyre 'nin : «Ben kardesim oglu ile beraberim.» Araplarin âdetine göre söylenmistir. Yoksa hakikatte Ebû Sellem onun kardesi oglu degildir.
Hadîs-i serif hüküm itibariyle bundan evvelkinin aynidir.

9- Vefat Iddetinde Yas Tutmanin Vücubu, Bundan Baska Yerlerde Üç Günden Maada Yas Tutmanin Haram Kilinmasi Babi

58- (1486); Bize Yahya b. Yahya rivayet etti. (Dedi ki) : Mâlik'e, Abdullah b. EM Bekr'den dinledigim, onun da Humeyd b. Nâfi'den, onun da Zeyneb binti EM Seleme'den naklen rivayet ettigi su hadîsi okudum :
Zeyneb HumeyJ'e su üç hadîsi haber vermis. Humeyd (Dedi ki) : Zeyneb sunlari söyledi :
Bahasi Ebû Süfyân vefat ettigi vakit Peygamber (Salla!fahü Aleyhi ve Setlandin zevcesi ^Jmmü Habîbc'nIn yanma girdim. Ümmü Habîbe, içinde sari ren t oulunan bir koku, halûk yahud baska bir sey istedi; ve ondan (evvelâ) bir cariyeye sürdü. Sonra (kendi) yüzünün yanlarina sürdü; ve sunu söyledi:
— Vallahi kokuya hiç bir ihtiyacim yok: ancak hcn Resûlüllah (SalUilkihii Aleyhi ve Seileni) 'i minber üzerinde »Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina Ölü Için üç günden fazla yas tutmak helâl degildir. Yalniz koca Için dört ay on gün yas müstesna!» buyururken isittim.

(1487) Zcyneb (Dedi ki) : Sonra kardesi vefat ettigi zaman Zeyneb bin ti Cahs'iti yanina girdim. O da koku getirterek ondan süründü. Ve sunu söyledi :
— Vallahi kokuya hiç bir ihtiyacim yok; ancak ben Rcsîitüllah
Satliilltihü Aleyhi ve Sellemi'i minber üzerinde :'
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl degildir. Yalniz koca için dört ay on gün yas tutmak müstesna!» buyururken isittim.

(1488) Zeyneb (Dedi ki) : Annem Ümmü Suleme'yi sunu söylerken isittim: Resûlüllah (Sallallahii A tevlit ve Sellem)'a bir kadin gelerek:
— Yâ Kesûlâllah! Kizimin kocasi vefat etti. Kizim da gözünden rahatsizdir. Ona sürme çekebilir miyim? diye sordu. Itesûlüllah (SalUiIlahü AU-\Iii ve Sellcni)i veya üç defa hep :
«Hayir!» cevâbini verdi. Sonra söyle buyurdular : «Bu iddet ancak dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhilIyyet devrinde tezegi senenin sonunda atardi.»

(1489) Humeyd (Demis ki) : Zeyneb'e : Tezegi senenin sonunda atardi ne demektir? diye sordum, Zeyneb su cevâbi verdi:
— Kadin, kocasi öldügü zaman küçük bir eve girer; en kötü elbisesini giyer; bir sene geçinceye kadar koku ve hiç bir sey sürünmezdi. Sonra kendisine bir hayvan, esek veya koyun yahut kus getirilir de onunla silinirdi. Silindigi sey ekseriya ölürdü. Sonra disari çikar; kendisine bir hayvan tezegi verilerek onu atardi. Ondan sonra diledigi koku ve saIreye avdet ederdi.
Hz. Zeyneb'in üç hadîsinden ikisini yâni Ümmü Habîbe ile Zeyneb bin ti Cahs kissalarini Buhârî «Cenaze» bahsinde; Ümmü Seleme kissasini «Tib>da tahrîc ettigi gibi üçünü birden «Talâk»da; Ebü Dâvûd ile îbni Mâce «Ta-tâk»da; Tirmizî «Nikâh»da; Nesâî «Talâk» ve «Tefsir» bahislerinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir.
Zeyneb binti Seleme (Radiyallahü anha) ümmehât-i mü'mi-ninden Hz. Ümmü Seleme 'nin kizi yâni Resûlüllah (SallaUahu Aleyhi ve Seîlem)'in üvey kerîmesidir. Ibni Tîn onun Peygamber (SallalJahü Aleyhi ve SeUetn)'den hadîs rivayet etmedigini söylemisse de dogru degildir. Hz. Zeyneb'in Buhârî ve Müslim'de rivayetleri vardir. îbni Abdilberr'in beyanina göre Zeyneb (Radiyallahü anha) Habesistan 'da dogmustur. Abdullah b. Zem'a ile evlenmisti. Zamaninin en âlim kadinlarindan biri idi.
Halûk: Karisik maddelerden yapilan sari renkli bir nevi' esanstir. Ümmü Habîbe (Radiyallahü anha) bundan ellerine sürmüs; çok oldugunu görünce bir kismitu yanindaki bir cariyeye sürmüs; kalanini da kendisi sürünmüstür. Bunu kokuyu sevdigi için degil, yasçi kiliginda görünmemek maksadi ile yapmistir.
Ihdâd veya Hidâd : Men' etmek mânâsina gelen (hadd)'den alinmistir. Zînetlenip kokulanmayi terketmek, matem, tutmak demektir. Bu hususta fikih kitaplarinda tafsilât vardir.

Hanefîler'e göre ihdâd: Kocasi ölen yâhud talâk-i bâinle bosanan âkil, balig, müslüman, hür veya câriye bir kadina ihdâd vaciptir.

Ihdâd : Nikâh ni'meti elden gitmekle kadinin basina gelen musibete üzüldügünü ifâde için iddeti içinde zîneti, kokuyu terk etmesidir. Ihdâd halinde kadin koku sürünemez; sürme çekinemez; kina yakinamaz. Bunlara ancak özür hâlinde ruhsat verilir. Usfur ve safran gibi kokulu seylerle boyanmis elbise dahî giyemez. Ihdâd bir ibâdet oldugu için âkil balig ve müslüman olmayan kadinlara vâcib degildir. Imam Âzam evli cariyeye de ihdâd lâzim gelmedigine kail olmustur.

Annesi veya babasi yahut evlâdi vefat eden kadin bunlara kocasini kaybetmekten daha çok üzüldügü halde üç günden fazla yas tutamaz. Çünkü hadîs-i serif sarihtir. Hattâ îmam Muhammed «En-Nevâdir»de : «Kadinin babasi, oglu, amcasi veya kardesi ölürse yas tutmasi helâl degildir. Bu is hassaten koca hakkinda mesru' olmustur.» demistir. Hazret-i Imam bu sözü ile üç günden fazlayi kasdetmistir deniliyor.

Sâtiî1er'le diger birçok ulema: «Vefat iddeti bekleyen büyük, kiiciik, bakire, seyyibe, hurre, câriye, müslime veya kâfire her kadina ihdâd vaciptir; bu hususta cimâin vâki* olup olmamasi da müsavidir.» demislerdir.

Ebû Sevr ile bâzi Mâli kîler 'e göre müslüman olma-' yan zevceye ihdâd vacip degildir. Imam Mâlik, Safiî, Leys , Atâv Rabîa ve îbni Münzir, üç talâkla boyanan kadina ihdâd vâcib olmadigina kaildirler.

Küfe ulemâsi ile Ebû Sevr ve Ebû Ubeyd böyle bir kadina ihdâd vâcib oldugunu söylemislerdir. Bu kavil Imam Safiî 'den de rivayet olunmussa da zaif görülmüstür. Kaadî Iyâz , Hasan-i Basrî 'den sâzz ve garîb bir kavi nakletmistir. Mezkûr kavle göre kocasi ölen kadinlara olsun bosananlara olsun Ihdâd vâcib degildir.

Sahipleri ölen ümmü veled ve cariyelere ve keza talâk-i ric'î ile bosanan kadinlara bilittifâk ihdâd yoktur.

Kaadî Iyâz diyor ki: «Kocasi ölen kadina ihdâdin vâcib olmasi, ulemânin ittifakan bu hadîsi vücûb mânâsina hamletmelerinden çikarilmistir. Hadîsin lâfzinda vücûba delâlet eden bir sey yoktur; ama ulema bilittifâk onu vücûba hamletmislerdir...»

«Dört ay on gün» ifâdesi hadîste «Dört ay on gece» seklindedir. Ancak bütün ulemâ bunda gündüzlerin de dâhil oldugunu söylemislerdir. Onlara göre kadin on birinci gece girmeden iddetten çikamaz.

Yahya b. EbîKesîr ile Evzâî, hadîsten yalniz gecelerin murâd edildigine kail olmuslardir. Araplarca gece gündüzden evvel geldigi için onlar kadinin onuncu gün iddetten çikacagini söylemislerdir. Dört ay on gün beklemenin hikmeti: Ana 'karnindaki çocukun ancak 120 günde tekâmül etmesi ve kendisine ondan sonra ruh verilmesidir. Hilâl hesabi ile dört ay tam 120 gün olamadigi için aradaki nok-. sanlik ihtiyatan on gün Ilâvesiyle kapatilmistir;

Hadîsin muhtelif rivayetlerinden anlasildigina^ göre kizinin göz agrisini sikâyet için Peygamber (SaUaüahii Aleyhi ve Sellem)'e. gelen kadinin ismi Âtike binti Nuaymb. Abdi11âh olup Kureys kabilesine mensuptur. Âtike (RadiyaHahü miha) vefat iddeti bekleyen kizinin gözüne sürme çekip çekemeyecegini sormus; Kcsûlüllah (Sallalluhü Aleyhi \e Sellem) iki veya Uç defa «Hoyir; çekemezsin!» buyurmuslardir.

Kirmânî bu nehyin tahram için, Vârid.olinadigini söyleyenler bulunduguna isaret ettikten sonra: «Tahrîm için vârid-oldugunu'kabul etsek bile zaruret bulundu mu Allah'in dini kolayliktir.» diyerek sürme çekmenin haram, fakat zarurette caiz oldugunu anlatmak istemistir. Ona göre hadîsin :

«Zînet olacak sekilde sürme; çekinmesin!» mâllarina gelmek de ihtimâl dahilindedir.

Nevevi : «Bu hadîste yas tutan bir kadina ihtiyaci olur olmasin sürme çekinmek haram olduguna dejîl vardir.» demisse de onui-i l)u mutlak sözü kabul edilmemis; seriatta zaruret 'hâlinin müstesna oldugu hatirlatilmistir.

«EI-Muvatta'-da Resûlüllah (Sfillallahn'Aleyhi Sellem)'in

«Sürmeyi geceleyin çek, gündüzün sil (»buyurdugu rivayet edilmistir. Bu iki rivayetin arasi söyle bulunur: Kadinin ihtiyaci yoksa sürme çekinmesi helâl degildir. Ihtiyâci oldugu zamani.da ancak geceleyin çekinebilir. Bu bâbta bir hayli sözler söylenmis; ezcümle bâzilari sürmenin içndc koku bile bulunsa çekinebilecegi'ne kail olmus; hadîsdeki nehyi ke-râhet-i tenzîhiyyeye hamletmislerdir. Bir takimlari heiiyin süs için kullanilan sürmeye mahsus oldugunu söylemislerdir.

ResûlüIIah (SallatIahü Aleyhi ve Sellem)

«Bu iddet ancak dört ay on gündür. Halbuki sizden biriniz câhiliyyet devrinde tezegi senenin sonunda atardi.» Buyurmakla: «Siz bu iddeti çok görmeyin; çünkü bu müddet azdir; eskiden bir sene beklerdiniz; Allah sîze rahmet olmak üzere onu dört ay on gün* indirdi.» demek istemistir.
Nevevî kocasi ölen kadinin bir sene iddet bekleyecegini bildiren Sûre-i Bakara âyetinin bu hadîsle sarahaten, nesh edildigini söylüyor.
Sene sonunda tezek atmaktan riiurâd ne oldugunu Hz. Zeyneb izah etmistir. Maamâfih ulema 6i Izahatin üzerinde durmus; onu muhtelif sekillerde mân abandirmislardir. Hifs kelimesini Ebû Dâvûd «küçük ev» diye tefsir etmis; Nesâî'nin rivayetinde bu kelimenin «kamis veya agaçtan yapilan ev» mânâsina geldigi bildirilmistir. Bu hususta birçok sözler soylenmisse de netice i'tibâriyle bunlarin hepsi «kütük ve dar ev» mânâsinda birlesirler. tâbiri,. Hattâbî'ye göre:
«Kadin içinde bulundugu matem hâlini bu hayvanla kirardi.» demektir; zira kelimenin adi olan «fadd» kirmak, dagitmak mânâsina gelir. Ahfes bunun: «Q hayvanla temizlenirdi.» mânâsina kullanildigini oylemistic. Ona göre kelime «gümüs» demek olan «fidda»dan alinmis;
emizlik, beyaz renk ve safiyet hususunda gümüse benzetilmistir.
Ibn'i Kuteybe diyor ki : «Ben bu meseleyi Hicazlilar'a sordum da su cevâbi verdiler: Câhiliyyet devrinde iddet bekleyen kadin yikanmaz; su yüzü.görmez;-tirnak kesmez; bir sene sonra olanca çirkinligi ile meydâna'.jikar; sonra içinde bulundugu iddet hâlini bir kus ile kirar; onunla önünü silerek atardi. Bir daha o hayvan hemen hemen yasamazdi.» îmam Mâlik mezkûr tâbiri: «O hayvanla cildini silerdi.» mânâsina tefsir etmis; Ibni Vehb ise : «Kadin eliyle hayvana ve onun sirttna dokunurdu.» seklinde izah etmistir. Ayni tâbir bâzilarina göre : «Kadin hayvana dokunur; sonra tatli su ile gümüs gibi bembeyaz oluncaya kadar yikanirdi.» mânâsini ifâde eder. Bu hususta daha baska sözler de vardir.
Mutarrif ile' I'bni Mâcesûn'un Imam Mâlik'-den naklettikleri rivayette : «Kadin bir koyun veya deve tezegi atardi. Tezegi önüne atar; bti onun iddetten çikisi olurdu.» deniliyor. Ibni Vehb'in rivayetinde ise : «Bir koyun tezegini arkasina atardi» denilmistir.
Bâzilarina göre bunun mânâsi: îddeti hayvan tezegi atar gibi attigina isarettir. Bir tak'tm ulema: «Bundan murâd : Kadinin bunca zaman beklemesi ve çektigi belâya karsi gösterdigi sabru tahammülü sona erinde Üu çileleri tahkir;, kocasinin hakkini ta'zîm için : Bu çektikleri kendi nazarinda o attigi tezek mesabesinde ehemmiyetsiz seyler oldugunu göstermektir.» demelerdir. Kadinin tezegi tefe'ül için yâni basimdan irak olsun; bir daha böyle hâl görmeyeyim; maksadiyle atardigini söyleyenler de olmustur.

59- (1486) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti. (Dedi ki.) : Bize Su'be, Humeyd b. Nâfi'den rivayet etti. (Demis ki) : Zeyneb biiiti Ümmi Seleme'yi sunu söylerken isittim:
Ümmii Habîbe'nin bir yakini vefat etti. Müteakiben Ümmü Habîbe sari bîr esans getirterek onu kollarina sürdü ve : Ben bunu ancak ve ancak Resûlüllah (Sallallahü Aleyhi ve Sellemj'i:
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina üç günden fazla yas tutmak helâl degildir. Yalniz koca(si) için dört ay on gün (yas tutmak) müstesna I» buyururken isittigim için yapiyorum; dedi.

(1488/1487) Bu hadîsi Zeyneb, annesi île Peygamber (Sallallahü Aleyhi veSellem)fin zevcesi Zeyneb'den, yahut Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) 'in zevcelerinden birinden naklen rivayet etmistir.

60- (1488) Bize Muhammed b. Müsennâ rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Muhammed b. Ca'fer rivayet etti; (Dedi ki) : Bize Su'be, Humcy/T b. Nâfi'den naklen rivayet etti. (Demis ki) : Zeyneb binti Selenie'yI annesinden naklen rivayet ederken dinledim. Bir kadinin kocasi Ölmüs. Kadinin gözüne bir sey olacagindan korkmuslar da Peygamber (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem)'e gelerek sürme çekmek için ondan izin istemisler. Ke-
sûlüllah (Saîlallahü Aleyhi ve Sellem) : .

«Vaktiyle sizden biriniz evin en kötüsünde pirtilari içinde (yahut evinde en kötü pirtilari Içinde) bir sene beklerdi. Nihayet bir köpek geçerse bir tezek atar da çikardi. (Simdi) dört ay on gün çok mu geliyor?» buyurmuslar.

(...) Bize Ubeydullab: b. Muâz rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Su'be, Humeyd b. Nâfi'den iki hadîsi birden (yâni) sürme hakkindaki Ümmü Seleme hadîsi ile Ümmü Seleme ve Peygamber (Saîlallahü Aleyhi veSellem)'in zevcelerinden diger birinin hadîsini Muhammed b. Ca'fer hadîsi tarzinda rivayet etti. Yalniz o zevcenin Zeyneb oldugunu söylemedi.

61- (1488/1486) Bize Ebû Bekr b. Ebî Seybe ile Amru'n-Nâkid rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yahya b. Saîd, Humeyd b. Nâfi'den naklen haber verdi. O da Zeyneb binti Ebî Seleme'yi, Ümmü Seleme ile Ümmü Habîbe'den naklen rivayet ederken dinlemis. Bunlar: Bir kadinin Besûlüllah (SaîlallahüAleyhi ve Sellem)'e gelerek kizinin kocasi öldügünü, bunun üzerine kizinin gözleri hastalandigini, kendisi kizina sürme çekmek istedigini anlattigini; Resülüllah (Saîlallahü A leyhi ve Sellem) 'in :
«Vaktiyle sizden biriniz tezegi senenin sonunda atardi; bu Iddet ancak ve ancak dört ay on gündür.» buyurdugunu konusuyorlarmis.

62- (1486) Bize Amru'n-Nâkid ile Ibiii Ebî Ömer rivayet ettiler. Lâfiz Anir'mdir. (Dediler ki) : Bize Süfyân b. Uyeyne, Eyyûb b. Musa'dan, o da Humeyd b. Nâfi'den, o da Zeyneb binti Ebî Seleme'den naklen rivayette bulundu. Zeyneb (Söyle demis) :
Ümmü Habîbe'ye Ebû Süfyân'ni Ölüm haberi gelince (haberin) üçüncü günü sari bir esans getirterek onu kollarina ve yüzünün yanlarina sürdü de sunlari söyledi:
— Benim buna ihtiyâcim yoktu. (Ama) Peygamber (Salîallahü Aleyhi ve Selîem) 'i:
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina üç günden fazla yas tutmak helâl degildir; yalniz koca müstesna! Çünkü kocasina dört ay on gün yas tutar.» buyururken isittim.

63- (1490) Bize Yahya b. Yahya ile Kuteybe ve Ibni Rumh, Leys b. Sa'd'dan, o da Nâfi'den naklen rivayet ettiler. Nâfi'e de Safîyye binti Ebî Ubeyd, Hafsa'dan yahud Âise'den veya her ikisinden naklen "rivayette bulunmus ki, Kesûlüllah (SallaîlaJiü Aleyhi ve Sellem) .
«Allah'a ve âhiret gününe (yahut Allah'a ve Resulüne) îmân eden bir kadina bir ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl degildir. Yalniz kocasina (tutmasi) müstesna!» buyurmuslar.

(...) Bize bu hadîsi Seybân b. Ferrûh da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdülâzîz yâni Ibni Müslim rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Dînâr, Nâfi'den Leys hadîsinin isnâdiyle onun rivayeti gibi rivayette bulundu.

64- (...) Bize bu hadîsi Ebû Gassân El-Mismaî ile Muhammed b. Müsennâ dahî rivayet ettiler. (Dediler ki) : Bize Abdülvehhâb rivayet etti. (Dedi ki) : Yahya b. Saîd'i sunu söylerken isittim: Ben Nâfi'i, Sa-fiyye |>inti Ebî Ubeyd'den naklen rivayet ederken dinledim. Safiyye, Veygamher (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcesi Hafsa binti Ömer'i Nebî (Saüallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen Leys ile Ibni Dînâr hadîsi gibi rivayette bulunurken isitmis. Râvî: «Çünkü kocasina dört ay on gün yas tutar.» cümlesini de ziyâde etmistir.

(...) Bize Ebû'r-Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Hammâd, Ey-yûb'dan naklen rivayet etti. H.
Bize Ibni Nümeyr de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize babam rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ubeydullah rivayet etti. Bu râvîler hep birden Nâ-fi'den, o da Safiyye binti Ebî Ubeyd'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem)'in zevcelerinden birinden, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Sellem) den naklen yukarikilerin hadîsi mânâsinda rivayette bulunmuslardir.

65- (1491) Bize Yahya b. Yahya ile Ebû Bekr b. Ebî Seybe, Amru'n-Nâkid ve Züheyr b. Harb rivayet ettiler. Lâfiz Yahya'nindir. Yahya (Bize haber verdi) tâbirini kullandi. Ötekiler: Bize Süfyân b. Uyeyne, Züh-rî'den, o da Urve'den, o da Âise'den, o da Peygamber (Sallallahü Aleyhi ve Selleni) 'den naklen rivayet etti; dediler. Fahr-i Kâinat Efendimiz :
«Allah'a ve âhiret gününe îmân eden bir kadina Ölü için üç günden fazla yas tutmak helâl degildir; ancak kocasina (yas tutmasi} müstesna!» buyurmuslar.

66- (938) Bize Hasan b. Rabî' rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Ibnî Idris, Hisâm'dan, o da Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye'den naklen rivayet etti ki, Resûlüllah (SaÜallakü Aleyhi ve Sellem) :
«Hiç bir kadin ölüye üç günden fazla yas tutamaz; ancak koca için dört ay on gün yas tutmak müstesna! Yemen kumasi müstesna olmak üzere boyali elbise giyemez; sürme çekinemez; koku da sürünemez. Yalniz temizlendigi vakit bir parçacik kust veya ezfâr sürünebilir.» buyurmuslar.

(...) Bize bu hadîsi Ebû Bekr b. Ebî Seybe de rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Abdullah b. Nümeyr rivayet etti. H.
Bize Amru'n-Nâkid da rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Yezîd b. Hârûn rivayet etti. Bu râvilerin ikisi de Hisâm'dan bu isnâdla rivayette bulunmus; ve: «Temizlik devresinde kust ve ezfâr dan bir parçacik...» demislerdir.

67- (...) Bana Ebû'r-Rabî'ez-Zehrânî de rivayet etti. (Dedi ki): Bize Hammâd rivayet etti. (Dedi ki) : Bize Eyyûb, Hafsa'dan, o da Ümmü Atiyye'den naklen rivayet eyledi. (Söyle demis) :
Biz Ölüye üç günden fazla yas tutmaktan nehyohuiuyorduk; .yalniz koca için dört ay on gün müstesna idi. O esnada sürme çekinmez; koku sürünmez; boyali elbise giymezdik. Ama bir hangimiz hayzindan yikandi mi temizligi müddetinde kust ve ezfârdau bir parçacik kullanmasina ruhsat verilmisti.
Görülüyor ki, bu rivayetlerin hepsi ayni mânâda olup birbirlerini az çok tefsir etmektedirler. Hz. Ümmü Atiyye rivayetini Buhârî «Hayz», «Talâk» ve «Iddet» bahislerinde; Ebû Dâvûd, Nesâî ve Ibni Mâce «Talâk» bahsinde muhtelif râvilerden tahrîc etmislerdir,
Ahlâs: Hilsin cem'idir. Hils: Lügatte hah ve diger kiymetli yaygilarin altina dösenen ve hayvanin semeri altina konan kil veya yünden yapma palastir. Burada ondan murâd : Kötü elbisedir. ResûlüIlah (Saîlallahü Aleyhi ve Seltem) 'in zevcelerinden Ümmü Habîbe (Radîyalkihü anh) Ebû Süfyân'in kizi ve Muâviye 'nin kiz kardesidir. Ismi Ram1e'dir.
Yine ezvâc-i tâhirattan Ümmü Atiyy e (Radiyallahû anha)'mn ismi Nüseybe binti Kâ'b 'dir. Nüseybe binti Ha-ris el-Ensâriyye oldugunu söyleyenler de vardir.
Asb: Bir nevi' Yemen kumasidir. Bu kumasin ipligi toplanarak simsiki baglanir, ondan sonra boyanirmis. Bu suretle bâzi yerlerine boya islemeyen iplikten alaca bir kumas meydana gelirmis. Kazzâz : «Hükümdarlara elbise bu kumastan yapilirdi.» demistir. Bâzilari asbin, çizgili kumas oldugunu söylemislerdir.
Kust veya Küst yahud Küst: Bedevilerin kullandigi bir nevi' buhurdur. Ibni Baytar buna isin dahî denildigini söyler.
Ezfâr dahî bir nevi' siyah buhurdur. Parçasi tirnaga benzermis. Nevevî'nin beyânina göre kust ile ezfâr koku sürünmek maksadi ile degil de hayzdan sonra kanin eseri olan pis kokuyu gidermek için kadinlarin kullanmasina ruhsat verilen birer nevi' mâruf buhurdur.
îbni Battal: «Hayizli kadina gerek iddet içinde gerekse id-det disinda hayzindan yikandigi zaman kanin kokusunu gidermek için kust ile buhurlanmaga ruhsat verilmistir. Bunu namaza durmak ve kanin pis kokusu ile meleklere ezâ etmemek için yapar.» diyor.
Hâsili bu babin rivayetleri: Iddet hâlinde olmayan kadinlarin ölü Için üç günden fazla yas tutamayacaklarina, yas tutan kadina zaruret yokken sürme, koku ve zînetli elbise gibi seyler haram kilindigina, buhurlarin bunlarda dahil olmadigina delildirler.

Vakia bir hadîste: «Resûlüllah (Sallaliahü Aleyhi ve Sellem) kadina kocasi için iddeti geçinceye kadar; babasi için yedi gün; baskalari için üç gün matem tutmaga ruhsat verildi.» denilmisse de Buhârî sârini Aynî bu hadîsin sahîh olmadigini bildirmis; Hz. Ümmü Habibe'nin, babasi vefat ettikten üç gün sonra koku sürünmesini ve diger hadîslerin umumunu müddeâsina de! il göstermistir. Hadîsi Ebû Dâvûd «Kitâbü'l-MerâsiNinde mu'dal olarak rivayet etmistir; binâenaleyh onunla ihticâc edilemez.

---

[1] Tafsilât içid «Selâmet Yollan» adli nâçiz eserimizin (Bosanma) bahisne müracanî edilebilir.

[2] Çünkü baskalari burada hataya düsmüs; bir yerine «üç talâk» demislerdir.

[3] Sure-i Talâk; âyet: 1

[4] Sûre-i Talâk, âyet: i.

[5] Âyet-i kerîme.

[6] Sûre-i Talâk, âyet; 1.

[7] Sayan-i hayrettir ki dört mezheb ulemasinin ittifakina ragmen Misirin yeni müc-tchitlcri bir dcfadii yapilan üç talâkin bir talâk sayilacagina fet\â veimislerdir. Bu fetvay: görmek isteyenler «Selâmet Yollan» nin Talâk bahsine müracaat edebilirler.

[8] Sure-i Ahzâb; âyet: 2

[9] Yemin keffareti: dilerse bir köle âzât etmek, isterse on faikre bir gün doyurmak veya giydirmek, fakir bulmazsa iiçn gün arka arkaya oruç tutmakti

[10] Surc-i Ahzâb; âyet: 28 - 29

[11] ilâ: Erkegin karisina dört ay yaklasmayacagina yemîn etmbesIdir. Fakat birada ondan murad sadece yemindir.

[12] Sureli Abzâb; âyet51

[13] Sure-i Tahrîm: âyet: 5

[14] Sure-i 'Fahrîm; âyel: 4

[15] Sure-i Nisa; âyet: 83

[16] Sure-i Tahrîm; âyet 4

[17] Sûre-i Talâk, âyet: 1,

[18] Sûre-i Talâk, âyet: 6.

[19] Sûre-t Nûr, âyet: 30.

[20] Sûre-i NÛr, âyet: 31.

[21] Sure-i Talâk; âyet: 1

[22] Sure-I Talâk; âyet: 1

[23] Ayet-I Kerîme

[24] Ayet-I Kerîme